

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Polona Zevnik

Mentor: prof.dr. Bogomil Ferfila

Somentorica: doc.dr. Alenka Krašovec

**Spremembe japonskega političnega sistema v času
ameriške okupacije**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2007

KAZALO VSEBINE

1. UVOD	5
2. HIPOTEZA IN METODOLOŠKI PRISTOP	7
2.1. Opredelitev problema in predmeta raziskovanja.....	7
2.2. Cilji raziskovanja.....	7
2.3. Hipoteza	8
2.4. Uporabljene metode	9
3. TEORETIČNA IZHODIŠČA	10
4. ZGODOVINSKO OZADJE.....	20
4.1. Obdobje Meiji kot začetek moderne japonske politike.....	21
4.2. Vzpon in kapitulacija Japonske.....	23
4.3. Ameriška okupacija Japonske	27
4.3.1. Prihod zavezniških sil.....	27
4.3.2. Zastavljeni cilji okupacije: demilitarizacija in demokratizacija.....	28
5. PRIMERJALNA ANALIZA.....	36
5.1. Temeljne razlike med ustavo iz obdobja Meiji in povojno japonsko ustavo	38
5.2. Kritike in komentarji k novi japonski ustavi.....	44
5.3. Ostale spremembe v politični sferi povojne Japonske oziroma moderna japonska politika.....	48
5.4. Uspešnost demokratizacije Japonske	54
5.5. Tradicionalni elementi v povojni Japonski	59
6. VPLIV SPREMEMB NA PRIHODNOST JAPONSKO	62
6.1. Teorija konvergence.....	68
7. SKLEP.....	74
7.1. Sklepni poudarki in zaključek	74
8. LITERATURA IN VIRI	77
8.1. Literatura	77
8.2. Viri	82
9. PRILOGE	84

KAZALO TABEL, SLIK in PRILOG

TABELE

Tabela 3. 1.: Povezava med demokracijo in ekonomskim razvojem	17
Tabela 4. 2.: Seznam obsojenih vojnih zločinov in glasovanje posameznih držav o njihovi krivdi	32
Tabela 5.3. : Rast števila volivcev na Japonskem	49
Tabela 5.4.: Japonske vlade po drugi svetovni vojni	51
Tabela 5. 5.: Struktura povojnih parlamentov po spolu	53
Tabela 5.6.: Struktura državne proizvodnje	56
Tabela 5.7.: Odprtost trga in njegova rast	56
Tabela 5.8.: Infrastruktura in človekov razvoj	57
Tabela 5.9.: Japonska povojna ekonomija	58
Tabela 6.10.: Upad rojstev na Japonskem.....	69
Tabela 6.11.: Pozicije v konvergenčni debati	73

SLIKE

Slika 4.1. : Srečanje Douglasa MacArthurja in Hirohita 27. septembra 1945	31
Slika 5. 2.: Politični sistem, ki ga uzakonja ustava Meiji:	40
Slika 5. 3.: Politični sistem povojne Japonske	42
Slika 6. 4. : Popolacijska piramida Japonske	70

PRILOGE

Priloga A: Obdobja v novejši japonski zgodovini (19. in 20. stoletje)	84
Priloga B: Kronologija pomembnejših dogodkov med ameriško okupacijo Japonske.....	84
Priloga C: Japonski predsedniki vlad od 1898-1945.....	85

1. UVOD

Japonska je otoška država v Vzhodnem delu Azije, ki meri 377.835 km² in se razteza v dolžini 2800 km. Iz štirih glavnih otokov sestavljena dežela je pretežno gorata in le 10% ozemlja je primerne za poselitev, 15% dežele pa predstavljajo obdelovalne površine. Šteje 127.417.244 prebivalcev in je izrazito etnično homogena država, saj je kar 99% Japoncev, med manjšinami pa prevladujejo Korejci (511.262) in Kitajci (244.241). Japonska se ponaša z eno najvišjih števil glede gostote prebivalstva (844,0). Prav tako je rekorderka glede pričakovane starost, ki znaša 81,15 let (Geografsko-demografski podatki o Japonski. Dostopni na www.education.yahoo.com). Danes ustavna monarhija je svojo parlamentarno vlado dobila že relativno zgodaj, toda, kot bo v nadaljevanju še omenjeno, je bila splošna volilna pravica uveljavljena šele po drugi svetovni vojni. Sedanji cesar Akihito je že 125. cesar na prestolu, za vladavine pa je značilno, da vplivajo na način štetja let na Japonskem (tako je leto 2007 18. leto vladavine Heisei). Japonska se ponaša z edinstvenimi značilnostmi v sklopu svoje politične zgodovine, ki so jo pripeljali do njenega današnjega položaja. Katere so tiste značilnosti in katere so tiste razlike, ki povojno Japonsko še posebej zaznamujejo, bo izpostavljeno v nadaljevanju mojega dela.

Navkljub vedno množičnejšemu pisanju o njenih značilnostih in lastnostih njenih prebivalcev pa je Japonska še vedno največkrat poznana po svojih tehnoloških dosežkih in bolj kot kaj drugega se rado izpostavi njen gospodarski razcvet ter razvitost. Širši okvir in pa ozadje samega razcveta te daljnovzhodne dežele potomcev sončne boginje Amaterasu, kot so se Japonci radi poimenovali skozi stoletja, pa ostaja bolj ali manj neznan oziroma poenostavljen skozi navidezno izpostavljene ključne dogodke, ki ključni v mnogih primerih sploh niso, ali pa se njihova vloga opraviči zgolj v sodelovanju z drugimi, enako pomembnimi dogodki.

Z gotovostjo lahko trdimo, da je Japonska danes politično gospodarska velesila, ki strumno koraka vštric Združenim državam Amerike in Evropski Uniji in ima vse lastnosti moderne industrijsko razvite države. Demokratični veter, ki je po katastrofah druge svetovne vojne, kapitulaciji in nato ameriški okupaciji začel veti v togi militaristično usmerjeni tradicionalni družbi, je iz leta v leto večal svojo moč in ne navsezadnje postal njen del, čeravno je velikokrat najtežje in še vedno ne dobljene bitke bil z globoko zakoreninjenimi tradicionalnimi elementi.

Primerjava povojnega političnega sistema Japonske, ki je nastal kot posledica sprememb, determiniranih s strani ameriške okupacijske politike s političnim sistemom Japonske izpred časa okupacije, je ključna naloga pričujoče magistrske naloge, s poudarkom na dveh mejnikih Japonske zgodovine: tako imenovano obdobje restavracije Meiji, z začetkom leta 1868, ko po vseh definicijah politične zgodovine Japonska vstopi v moderno dobo, in že omenjeno obdobje ameriške okupacije (med leti 1945 in 1952), ko so vajeti usode japonskega naroda držali v rokah Američani.

Ameriška okupacija Japonske med leti 1945 in 1952 je pomenila že kmalu po prihodu zavezniških sil na Japonsko za njene prebivalce veliko pretrganih niti s tradicijo, naj omenim samo nekatere, kot so z ustavo spremenjen status cesarja in skladno s tem prenos moči na ljudstvo, katerega predstavniki so voljeni v dvodomni parlament, razširitev volilne pravice na vse 20 in več let stare državljane in kopica zakonov, ki je ljudem obljubljala več pravic in svoboščin, predvsem pa izenačitev le-teh na pripadnike vseh veroizpovedi, obeh spolov, vseh ras, socialnih statusov in ne glede na družinsko poreklo. Samo okupacijo bi lahko povzeli z dvema besedama: demilitarizacija in demokratizacija, pri čemer prva ni pomenila zgolj fizične razorožitve, temveč izkoreninjenje militarističnega duha, ki je Japonsko pripeljal v drugo svetovno vojno in jo delal neomajno glede kapitulacije. Demokratizacija pa je v grobem pomenila razširitev človekovih svoboščin in pravic ter uveljavitev njihove politične volje.

Japonska dobi novo ustavo, nov politični sistem in na novo zastavljene cilje. Dobi prihodnost, takšno, da jo dan danes poznamo kot uspešno, miroljubno, demokratično državo, za katero se na prvi pogled zdi, da je to od nekdanje že bila. Toda sploh zadnja dva atributa lahko pripišemo šele moderni Japonski.

Moderna Japonska, to je Japonska po letu 1955, ko reforme ameriške okupacije že obrodijo prve sadove in lahko govorimo o začetku japonskega gospodarskega čudeža, pa kljub vsemu ostaja zvesta nekaterim svojim tradicionalnim značilnostim, čeprav modernizacija v veliko primerih pomeni vsaj zelo načete, če že ne pretrgane vezi s tradicijo. Ker je Amerika vseskozi nastopala v vlogi tistega, ki spreminja, daje, ki to vse že ima in zato le usmerja, uči in pomaga preobraziti, je smiselno postaviti vprašanje, kje je tista meja, ko namesto o demokratizaciji začnemo govoriti o amerikanizaciji in kje je tista meja, ko je izguba tradicionalnih vrednot zgolj posledica modernizacije ter kje se začne namerno izkoreninjanje tradicionalnega, ker se to ne sklada z novimi ideologijami, sistemi in načinom življenja. Mnenja različnih avtorjev, tako ameriškega kot japonskega okolja, bodo v pomoč pri iskanju odgovorov na zgoraj zastavljene dileme.

2. HIPOTEZA IN METODOLOŠKI PRISTOP

2.1. Opredelitev problema in predmeta raziskovanja

Predmet raziskovanja v pričujočem magistrskem delu so spremembe političnega sistema Japonske, ki so deželo skozi roke ameriške okupacijske politike prelevile iz absolutne v ustavno monarhijo.

Japonska je danes prav gotovo ena izmed svetovnih velesil, katere fenomen je dejstvo, da se je med vodilne na svetu prebila v zelo kratkem času. Temelji za njen kasnejši razvoj pa so bili postavljeni prav v letih po vojni, ko se je iz poražene, uničene in lačnih prebivalcev polne dežele začela preobrazba.

Zakaj je bila izključna pravica okupacije Japonske in krojenje njenega političnega sistema in zastavitev nadaljnje prihodnosti izključno v rokah Američanov ter kako je rastoč komunizem v tem delu sveta povzročil popuščanje v sicer neomajni okupacijski politiki, so prav tako teme, ki bodo v nadaljevanju podrobneje predstavljene. In ne navsezadnje, kje, in če je tista meja, ki loči demokratizacijo od amerikanizacije ter koliko tradicionalnega je Japonska v tistem času izgubila.

2.2. Cilji raziskovanja

Poglaviten cilj tega magistrskega dela je primerjava povojnega političnega sistema Japonske, ki je nastal kot posledica sprememb, determiniranih s strani ameriške okupacijske politike, s političnim sistemom Japonske pred časom okupacije ter na tej podlagi ugotoviti, katere so tiste ključne spremembe, ki so pripomogle k nastanku velesile v razmeroma kratkem času in kakšen »davek« (v smislu izgube tradicionalnih vrednot) je za to morala plačati Japonska.

Sekundarni cilj je ugotoviti, v kolikšni meri so faze razvoja Japonske identične s fazami razvoja Zahodnih družb in kaj to pomeni za teorijo konvergence.

2.3. Hipoteza

V tem magistrskem delu bom testirala naslednjo hipotezo:

H1: Ameriška okupacija Japonske in znotraj te izvršene spremembe na področju političnega sistema (kar zajema spremembe ustavne ureditve, volilnega sistema in delitve oblasti), ki so vodile k vzpostavitvi »demokracije iz ameriškega gledišča«, je omogočila Japonski, da je postala ena izmed ekonomsko najuspešnejših držav sveta, hkrati pa so posegle v japonsko karakterističnost in tradicijo.

Pri testiranju hipoteze se bom opirala na teorijo, ki govori o povezavi med ekonomskim razvojem in demokracijo (Inglehart 1997: 160-216) in na teorijo o politični stabilnosti države in družbenem razvoju, ki govori o demokraciji kot o dejavniku razvojne uspešnosti (Tomšič 2002: 111-124)

Pojem »demokracija iz ameriškega gledišča« zajema predvsem odločanje vodstva okupacijske politike o tem, katere so tiste ključne sestavine demokracije, ki ob uvedbi zagotavljajo zadostno stopnjo demokratizacije in predvsem spremenljivost odločitev ameriškega vodstva glede na dogodke, ki so v svetovnem merilu bili sočasni ameriški okupaciji Japonske ter ključni glede prihodnje politično gospodarske vloge Amerike v svetu.

Hipotezo bom testirala skozi večji del magistrskega dela, ugotovitve testiranj in potrditev veljavnosti hipoteze pa bom predstavila v sklepnem poglavju.

2.4. Uporabljene metode

Metode dela, ki so pripomogli k uresničitvi zastavljenih ciljev so

- analiza in interpretacija primarnih, predvsem pa sekundarnih virov, kamor sodijo dela tako japonskih, ameriških kot tudi drugih avtorjev s področja zgodovine, politologije, sociologije, ekonomije
- kvalitativna primerjalna metoda, saj bom zagovarjala svoje teze na podlagi različnih argumentov in interpretacij
- deskriptivna metoda pri navajanju enciklopedičnih zgodovinskih dejstev in pri opisovanju zgodovinskih dogodkov, ki so bodisi neposredno, bodisi posredno vplivali na potek sprememb v času okupacije, bodisi bili njena posledica

3. TEORETIČNA IZHODIŠČA

V pričujočem poglavju bom predstavila osnovno teoretično izhodišče naloge, to je povezava med političnim sistemom in ekonomsko uspešnostjo države. Konkretnje: med demokracijo in ekonomsko razvitostjo. Ker pa se v sklopu naloge gibamo v časovnem okvirju, ko se je na Japonskem odvijala demokratizacija, si pogledimo najprej definicijo le-te.

Demokratizacija se nanaša na »politične spremembe v smeri demokracije« (Potter, Goldblatt, Kiloh, Lewis 1997: 3). Zanj je značilno gibanje v smeri odgovornejše vlade, svobodnejših in pravičnejših volitev in z ustavo zaščiteneh družbenih ter političnih pravic (Potter, Goldblatt, Kiloh, Lewis 1997: 3). Samuel Huntington (1991) govori o treh glavnih valovih demokratizacije in o dveh t.i. »povratnih valovih«. Pogledimo si natančneje njegovo opredelitev (Huntington (1991) v Potter, Goldblatt, Kiloh, Lewis 1997: 3):

- Prvi dolgi val (1828-1926) – obdobje, v katerem je demokratizacija zajela ZDA, Veliko Britanijo, Francijo, Italijo, Argentino in prekomorske britanske kolonije
- Prvi povratni val (1922-1942) – demokracija vnovič vstopa v Italijo in Argentino, nova na seznamu je Nemčija
- Drugi kratki val (1943 – 1962) – demokratizacija zajame Zahodno Nemčijo, Italijo, Japonsko, Indijo in Izrael
- Drugi povratni val (1958-1975) – dežele, ki se omenjajo kot tiste, v katerih je bila izvršena demokratizacija so Brazilija, Argentina in Čile
- Tretji val (1974 -) – primeri vzpostavitve demokracije na Portugalskem in v Španiji, v državah Latinske Amerike, v Aziji, Afriki in Vzhodni Evropi

Potter (1997) v svojem delu navaja 3 teoretične pristope, ki razlagajo demokratizacijo: modernizacijski, tranzicijski in strukturalni (Potter, Goldblatt, Kiloh, Lewis 1997:10-23). Pogledimo si natančneje njihove značilnosti.

1. Modernizacijski pristop poudarja številne družbene in ekonomske pogoje, ki so bodisi povezani z obstoječimi liberalnimi demokracijami ali se navajajo kot potrebni za uspešno demokratizacijo. Glavni zagovornik modernizacijskega pristopa je Lipset, ki pravi, da je »demokracija povezana z družbeno ekonomskim razvojem ali stopnjo modernizacije dežele.« (Lipset (1961) v Potter, Goldblatt, Kiloh, Lewis 1997:11). Ključ modernizacijskega pristopa je tako stopnja družbeno-ekonomske razvitost. Modernizacijski pristop se osredotoča na kvantitativne meritve, za razlago pa mu

služijo korelacije med številnimi ločenimi družbeno-ekonomskimi variablami in demokracijo. Kot pomanjkljivost pristopa pa Potter (1997) navaja enosmernost in univerzalnost, saj pristop v svojih začetkih ne upošteva regionalnih razlik. (Potter, Goldblatt, Kiloh, Lewis 1997:13). Novejše študije pa v svoje razlage že vključujejo vplive vrste drugih variabel kot so politična kultura, etična razcepljenost, politične institucije, strankarski sistemi ipd.

2. Tranzicijski pristop, katerega glavni zagovornik je Dankwart Rustow, se ukvarja z odgovori na ključno vprašanje – kako je nastala demokracija? V svojem delu Rustow (1970) navaja 4 faze, skozi katere gredo države na poti v demokracijo (Rustow (1970) v Potter, Goldblatt, Kiloh, Lewis 1997:14): prva faza je nacionalna enotnost na določenem teritoriju, kar pomeni delitev neke politične identitete. Sledi neodločilen politični boj, katerega zgodovinske podrobnosti se od države do države razlikujejo. Sam konflikt je izhodiščna točka demokracije. Demokracija po Rustowu namreč ni nikoli sad preproste mirne evolucije, kar je tudi vzrok za njeno krhkost v začetnem obdobju. Tretja faza je imenovana kot prva tranzicija ali tudi faza odločanja. Gre za fazo, ko se politične elite zavestno odločijo prisvojiti demokratična načela. Četrta faza pa je imenovana kot druga tranzicija ali faza privajanja na to, da demokratična pravila postanejo navada. (Rustow (1970) v Potter, Goldblatt, Kiloh, Lewis 1997:14). Tranzicijski pristop se osredotoči na politične elite, zanemarija pa vpliv ljudstva. Demokratizacija, je v skladu s tranzicijskim pristopom, odvisna od tega, kar v določenem političnem prostoru naredi politična elita.
3. Strukturalni pristop razlaga proces demokratizacije s spreminjanjem struktur moči (Potter, Goldblatt, Kiloh, Lewis 1997:18). Osnovna premisa strukturalnega pristopa za razlago demokratizacije je odnos določenih struktur moči, tako ekonomskih, družbenih kot političnih, ki se skozi zgodovino postopoma spreminjajo in usmerjajo vedenje in način razmišljanja posameznikov ter družbenih elit ter ustvarjajo možnosti za demokracijo (Potter, Goldblatt, Kiloh, Lewis 1997:18). Monetarni sistem je na primer za Antonyja Giddensa (1993) takšna struktura moči. Klasični zagovornik strukturalnega pristopa je Barrington Moore, ki meni, da skupen vzorec spreminjajočih se odnosov med kmeti, fevdalnimi gospodi in mestno buržoazijo ter državo vodi v politično formo liberalne demokracije. Za razvoj demokracije je tako po njegovem potrebnih 5 splošnih pogojev (Moore (1966) v Potter, Goldblatt, Kiloh, Lewis 1997: 19): prvi je razvoj ravnovesja, sledi mu razvoj primerne oblike tržnega kmetijstva, nato šibitev moči fevdalne gospode, četrti je preprečitev koalicije med

aristokracijo in buržoazijo, ki nastopa proti kmetom in delavcem, zadnji pa je revolucionarno pretrganje vezi s preteklostjo, ki jo izvede buržoazija.

Strukturalni pristop se tako osredotoči na spreminjanje strukture razredov, države in nadnacionalne moči, pri tem pa zagovarja tezo, da določeni vzorci spreminjanja teh struktur vodijo v smer demokracije. V ospredje tako ne postavlja odločitve političnih elit, temveč se njihove odločitve posledica pritiska določenih struktur in okoliščin.

Kljub temu da so znanstveniki skozi leta ukvarjanja s procesom demokratizacije prišli do zaključka, da so empirični podatki, ki se nanašajo na demokratizacijo neke dežele tako kompleksni, da jih nobena od teorij ne zajame v celoti in bi bila primerna rešitev konvergenca teorij, pa je vsaka od teorij kasnejših znanstvenikov okvirjena z enim od naštetih pristopov. (Potter, Goldblatt, Kiloh, Lewis 1997: 23,24).

Poglejmo si še, katere so tiste razmere, strukture ali tisti procesi, imenovani tudi »pojasnjevalni faktorji«, za katere primerjalni analitiki menijo, da so povezani z demokratizacijo, ali jo celo povzročajo (te faktorje upoštevajo prav vsi teoretični pristopi, le teža, ki jim jo pripisujejo v procesu demokratizacije, se od pristopa do pristopa razlikuje) (Potter, Goldblatt, Kiloh, Lewis 1997:24):

1. Ekonomski razvoj

Vse razlage demokratizacije so si enotne, da je ekonomski razvoj pomemben pojasnjevalni faktor demokratizacije (Potter, Goldblatt, Kiloh, Lewis 1997:24). Že Lipset (1959), Rostow (1961), Dahl (1971) in drugi so zagovarjali teorijo, da ekonomski razvoj vodi v demokracijo. Dobri dve desetletji kasneje sta Burkhart in Lewis-Beck (1994) s pomočjo zanesljivejših podatkov in natančnejše metodologije prišla do zaključka, da ekonomski razvoj vodi v demokracijo, ne pa tudi obratno, torej demokracija ne vodi nujno v ekonomsko razvitost. (Inglehart 1997: 160). Moore Rueschemeyer in drugi so mnenja, da je ekonomski razvoj pravzaprav kapitalistični razvoj, ki ustvarja podlago za pot, ki vodi v liberalno demokracijo (Potter, Goldblatt, Kiloh, Lewis 1997:24). Za Rustowa. O'Donnella, Linza in druge, ki zagovarjajo tranzicijski pristop, ekonomski razvoj pripomore, da se sproži tekmovanje elit (Potter, Goldblatt, Kiloh, Lewis 1997:24).

Kljub temu pa ostaja neodgovorjeno ključno vprašanje: ZAKAJ ekonomski razvoj vodi v demokracijo? Blaginja sama po sebi namreč ni edini predpogoj zanjo (Inglehart 1997:161).

Inglehart pravi, da ekonomska razvitost pripelje do dveh tipov sprememb: družbeno strukturnih sprememb, ki povzročijo masovno participacijo in do sprememb na kulturnem področju, ki pripomorejo k stabilizaciji demokracije (Inglehart 1997:162). Če se najprej ustavimo pri strukturnih spremembah, lahko izpostavimo naslednja dejstva: kot posledica industrializacije se v družbi pojavijo naslednje strukturne spremembe: urbanizacija, višanje splošne izobraženosti, poklicna specializacija in vrsta drugih sprememb, ki pripomorejo k množični politični participaciji. Dva aspekta te »modernizacije« sta še posebej pomembna za razvoj demokracije (Inglehart 1997: 163):

- Višanje stopnje izobraženosti (v družbi se tako večja sposobnost organizacije in komuniciranja)
- Naraščajoča poklicna specializiranost (vse več delovne sile se uvršča v sekundarni in terciarni sektor, zaposleni so tako vse bolj avtonomni in imajo specifično strokovno znanje, ki jim omogoča barantanje v odnosu z družbeno elito)

Ekonomski razvoj pa prav tako povzroči kulturne spremembe, ki pripomorejo k stabilizaciji demokracije. Inglehart izpostavi dve kulturni spremembi, ki sta osrednjega pomena pri stabilizaciji demokracije (Inglehart 1997:163):

- Kultura zaupanja (A culture of trust) - pojavi se t. i. » lojalna opozicija«, to je opozicija, ki igra po načelih demokracije, kar pomeni, da v primeru političnega preobrata in zmage na volitvah vladajoča elita prizna poraz in preda vodenje države z zaupanjem, da jih novo vodstvo ne bo preganjalo ali zaprlo).
- Množična legitimnost (Mass legitimacy) – zakoni, ki pripomorejo k obstoju demokratičnih institucij tudi v kriznih časih

Ker obstaja več načinov prehoda v demokracijo, ne moremo govoriti o neposredni povezavi med pojavom demokracije in ekonomsko razvitostjo, v prid ekonomsko razvitim državam pa govori ugotovitev, da demokracija, ko je enkrat vzpostavljena, preživi v ekonomsko razvitih državah. (Prezworski 2004:4). Različni pristopi pa se strinjajo tudi s trditvijo, da lahko ekonomska kriza, kot je bila na primer v Evropi med obema vojnama, uniči liberalno demokracijo (Potter, Goldblatt, Kiloh, Lewis 1997:24).

2. Družbena delitev

Vsi pristopi so tudi enotnega mnenja, da je politični boj med razredi in družbenimi skupinami pomemben za razvoj demokracije. Lipset meni, da družbeno-ekonomska modernizacija vodi v

naraščanje srednjega sloja, vrednote katerega pa so prepoznane kot pro-demokratske (Potter, Goldblatt, Kiloh, Lewis 1997:25). Rueschemeyer pa je mnenja, da kapitalistični razvoj ustvari družbene razrede, od katerih nekateri razvijejo demokratske interese (Potter, Goldblatt, Kiloh, Lewis 1997:25). Kljub temu pa je treba upoštevati, da se pozicija določenega družbenega razreda v procesu demokratizacije od države do države razlikuje, nanjo pa vpliva tudi specifičen odnos, ki ga ta razred goji do drugih družbenih razredov.

3. Država in politične institucije

Razpon splošne moči države v odnosu na razredno delitev in/ali civilno družbo je pomemben pojasnjevalni faktor demokratizacije v vseh teoretičnih pristopih. Tako Rueschemeyer in Moore menita, da je potek demokratizacije določa tudi ravnovesje moči med državo in relativno neodvisnimi razredi (Potter, Goldblatt, Kiloh, Lewis 1997:27). Podobnega mnenja so tudi zagovorniki modernizacijskega pristopa, ki menijo, da je prevelika dominacija države v odnosu do civilne družbe prav gotovo škodljiva v novih demokracijah. Modernizacijska teorija tako zagovarja tezo, da demokracija izključuje državno vodenje gospodarstva (Potter, Goldblatt, Kiloh, Lewis 1997:27). Mnogi teoretiki demokratizacije pa zaradi preveč splošnega in abstraktnega pojma države pri razlagi demokratizacije uporabljajo raje politične institucije. Tako so institucije definirane kot takšne, ki vsebujejo trajne zakonitosti človeške interakcije v pogosto pojavljajočih ali ponavljajočih se situacijah, in so strukturirane tako s pravili, normami in strategijami kot tudi z dejanskim fizičnim svetom (Crawford in Ostrom 1995: 582 v Potter, Goldblatt, Kiloh, Lewis 1997: 27).

4. Civilna družba

Civilna družba se vključuje v razlage demokratizacije v odnosu z državo in razredno delitvijo. Za modernizacijsko in tranzicijsko teorijo življenjska in pluralistična civilna družba uravnoveša moč države. Močna civilna družba je pomemben branik pred vrnitvijo avtoritarizma in je življenjskega pomena za utrditev in vzdrževanje liberalne demokracije. Tudi strukturalni teoretiki zagovarjajo pomembnost naraščajoče civilne družbe. Nadalje pa poudarjajo, da ni pomembna samo rast civilne družbe, temveč tudi njen vpliv na razredne odnose (Potter, Goldblatt, Kiloh, Lewis 1997: 28).

5. Politična kultura in ideje

Kot samo po sebi umevno se je pokazalo, da je demokratizacija bolj verjetna v deželah, kjer je politična kultura, to je človeške vrednote, načela in verovanja, pro-demokratska. Za

moderenizacijsko teorijo je politična kultura osnovni pojasnjevalni faktor. Številne raziskovalne študije prikazujejo močno statistično povezavo med stopnjo izobrazbe in predanostjo demokratičnim idejam, politično participacijo, toleranco do opozicije ipd. Zagovorniki strukturalne teorije pa so mnenja, da je demokratična politična kultura bolj verjetno posledica demokratizacije kot pa vzrok zanjo. Tranzicijska teorija pa ignorira pojem politične kulture, saj meni, da je tranzicijo v liberalno demokracijo povzroča kalkulacije političnih elit, od katerih nekatere vsebujejo skupne interese (Potter, Goldblatt, Kiloh, Lewis 1997: 29).

6. Nadnacionalni in mednacionalni dejavniki, vključno z vojno

Vse razlage demokratizacije se nanašajo na to, kar se dogaja znotraj meja določene države, ta pojasnjevalni faktor pa zadeva mednarodne interakcije kot so vojaške zveze, vojna, diplomatski odnosi, delo medvladnih institucij kot so Združeni narodi ali Svetovna banka itd. Gre torej za dimenzijo »globalno«. Tako lahko na primer nadnacionalna ekonomska povezava med napredno kapitalistično deželo in odvisno državo Latinske Amerike upočasni industrializacijo in ohranja maloštevilni delavski razred, s tem pa šibi pro-demokratične sile. Mednarodna vojna pa lahko na primer vodi v vsiljevanje demokracije iz strani zmagovalcev. Prav tako je lahko posledica vojne čezmerno večanje moči državnega aparata, kar lahko ogrozi demokratizacijo. Zagovorniki modernizacijske teorije so mnenja, da narava družbeno-ekonomskega razvoja v letih 1960-1970 zahteva odprtje družb za tuje trge, investicije, tehnologijo, turizem in komunikacije in prav te procesi so začeli spodkopavati avtoritativizem v mnogih deželah (Potter, Goldblatt, Kiloh, Lewis 1997: 29-31).

Glavne sile demokratizacije so tako bile ponekod večinoma notranje, čeprav nikoli ne moremo popolnoma izključiti zunanjih faktorjev (Britanija, ki je primer za t. i. linearni model, kjer so se najprej uveljavile državljanske pravice, nato politične pravice, ki so jim sledile družbene pravice; primeri drugih držav, kjer so bile glave sile za demokratizacijo notranje so še Švica, Avstralija in Nova Zelandija) Drugod so prevladovale zunanje sile, velikokrat po porazu v vojni (mnoge evropske dežele po letu 1918 in Japonska po letu 1945, kjer so bile demokratične institucije večinoma »vsiljene« od Američanov; tudi brez poraza v vojni je veliko afriških dežel postalo demokratičnih s pomočjo zunanjih faktorjev). V nekaterih družbah so bila ključna vrhovna pogajanja med elitami (države Latinske Amerike). Drugod pa je bila ključna kombinacija družbeno-ekonomske modernizacije in njej sledeče spremembe družbenih struktur, ki so pripravile osnove za začetek demokratizacije (Tajvan in Singapur) (Potter, Goldblatt, Kiloh, Lewis 1997: 519).

Kot ključna pa se v tej magistrski nalogi postavlja povezava med demokracijo in ekonomsko razvitostjo. Kljub temu da je bilo o omenjeni povezavi narejenih že mnogo analiz, pa odgovor na vprašanje, kakšna je ta povezava, ostaja zapleten. O tezi, ki jo zagovarjajo mnogi avtorji, da določena stopnja ekonomske razvitosti vodi v demokracijo, je bilo že govora, poglejmo si zdaj še zagovore nekompatibilnosti med demokratičnim političnim sistemom in ekonomsko rastjo, ki je prav tako predmet raziskovanja mnogih znanstvenikov. Le-ti vidijo nekompatibilnost med omenjenima komponentama tako na ekonomskem kot tudi političnem področju. Sorensen v svojem delu (1993) omenja veliko število tako avtoritarnih kot tudi demokratičnih sistemov, ki zaradi različnih razlogov niso ekonomsko uspešni in pri tem izpostavlja »razkorak med stabilnostjo na eni strani in hitrim ekonomskim razvojem na drugi« (Sorensen 1993: 86). Tako meni, da »imajo demokracije, kjer dominirajo elite dobre pogoje za stabilnost«, istočasno pa takšne demokracije pogosto podpirajo status quo in posledično pripomorejo k majhnemu razvojnemu napredku (Sorensen 1993: 86). Demokracije, kjer pa vladajo množice, pa se pogosto ponašajo s hitrim ekonomskim napredkom, temu pa je lahko posledična nestabilnost in vrnitev k avtoritativizmu. (Sorensen 1993:86). Sorensen tako povzema, da ni mnogo držav, ki so preživele tranzicijo v demokracijo, bilo sposobnih »obdržati potrebno ravnovesje med stabilnostjo demokratičnega sistema in ekonomskim razvojem« (Sorensen 1993: 87).

Ekonomski razlogi za nekompatibilnost med demokracijo in ekonomsko rastjo se nanašajo na dejstvo, da ekonomska rast zahteva ekonomski presežek, ki je na voljo za nadaljnje investicije. Takšen presežek se lahko bodisi investira bodisi potroši. Edini način, da se poviša ekonomski presežek namenjen za investiranje pa je ta, da se reducira potrošnja. Ker pa so v demokratičnem režimu potrošniki tudi volivci, se politiki zavedajo, da bodo ob morebitni redukciji potrošnje kaznovani, takoj ko bodo naslednje volitve. Tako so zagovorniki nekompatibilnosti demokratičnega režima in ekonomskega napredka prepričani, da morajo demokratični voditelji delovati tako, da zadovoljijo kratkoročne zahteve svojih državljanov. Ekonomski razvoj se namreč najbolj pospešuje, ko je stopnja politične stabilnosti in političnega reda zelo visoka. Demokracija pa izpostavlja v deželah v razvoju že tako šibke institucije pritiskom različnih skupin in družbe. Kot posledica se lahko pojavita nestabilnost in nered, še posebno v deželah, kjer je konfliktnost zaradi religijskih, etničnih, regionalnih in razrednih razlik večja (Sorensen 1993: 64).

Eden izmed vodilnih zagovornikov teze, da demokracija prej zavira kot pa pospešuje ekonomski razvoj, je tudi Robert Marsh. S svojo analizo ekonomske politične situacije 98 držav med leti 1955 in 1970 je prišel do zaključka, da med revnimi narodi avtoritaren politični

sistem povišuje stopnjo ekonomskega razvoja (Sorensen 1993: 66). Do podobnega zaključka je prišel tudi Dirk Berg-Schlosser pri preučevanju afriških režimov. Tako je mnenja, da ima avtoritativen sistem »močno pozitiven učinek na rast bruto nacionalnega dohodka« (Sorensen 1993: 66). G. William Dick pa je pri proučevanju 72. dežel med leti 1959 in 1968 ugotovil, da so »avtoritativne dežele sposobne doseči hitrejšo ekonomsko rast v zgodnjih fazah razvoja kot dežele, ki imajo kompetitivne politične režime (Sorensen 1993: 66).

Ali je demokracija tista, ki vodi v ekonomsko uspešnost, ali je avtoritativni režim v samem začetku razvoja boljši, bodo prav gotovo vprašanja, ki bodo še nekaj časa terjale znanstvenike k iskanju odgovorov. Enega izmed namigov nam posreduje tudi Sorensen: «Namesto univerzalne razlage o povezavi med obliko političnega režima in ekonomskim razvojem bi morda bilo bolje poiskati sistematične odnose med rezultati razvoja in različnimi tipi demokratičnih in avtoritarnih režimov» (Sorensen 1993: 66). Poglejmo si še grafičen prikaz razlogov za to, da demokracija pospešuje oz. zavira ekonomski razvoj:

Tabela 3. 1.: Povezava med demokracijo in ekonomskim razvojem

	Demokracija zavira ekonomski razvoj	Demokracija pospešuje ekonomski razvoj
Ekonomski razlogi	Demokracija je nesposobna reducirati potrošnjo v prid investiranju, zato trpi ekonomska rast.	Demokratično investiranje v osnovne človekove potrebe je dobro za ekonomsko rast.
Politični razlogi	Demokracija pospešuje pritisk na šibke institucije, konkretna akcija države je otežena, država je šibka.	Demokracija nudi stabilno politično okolje in osnove za ekonomski pluralizem. Demokracija pomeni legitimnost. Močna država je pogosto demokratična država.

(Vir: Sorensen 1993:67)

Tako lahko rečemo, da gre pri procesu demokratizacije posamezne dežele za unikatno kombinacijo ekonomskega razvoja, družbene delitve, moči države in političnih institucij, razvoja civilne družbe, politične kulture in idej ter nadnacionalnih in mednacionalnih odnosov. Vzorci demokratizacije in različne forme demokracije, ki so posledično nastale, so tako vedno bile produkt različnih načinov, kako so bili te faktorji med seboj kombinirani in kakšna je bila interakcija med njimi (Potter, Goldblatt, Kiloh, Lewis 1997: 519).

Po sami tranziciji v demokracijo pa postane ključnega pomena to, da se demokracija utrdi in preživi. Preživetje demokracije tako pogojuje pet dejavnikov (Potter, Goldblatt, Kiloh, Lewis 1997: 525-531):

1. Legitimnost; pri tem so pomembne vse tri komponente legitimnosti: geografska, ustavna in politična. Geografska legitimnost pomeni, da vsi, ki živijo znotraj določene države, sprejmejo njeno teritorialno definiranost. Ustavna legitimnost se nanaša na sprejetje ustave, politična pa na sprejetje tiste vlade, ki je bila izbrana s pomočjo volilnega sistema, ki ga uzakonja ustava.
2. Dogovor glede pravil v igri; za obstoj demokracije je pomembno prav tako postaviti pravila in jim biti zvest
3. Politika omejevanja vladajočih strank; poraženci na volitvah morajo sprejeti svoj poraz in vodenje države prepustiti zmagovalcem, le-ti pa se morajo zavedati, gotovih mej, kaj lahko naredijo s svojo na novo pridobljeno močjo
4. Revščina kot ovira za utrditev demokracije; kljub temu, da bogastvo samo ni zadosten pogoj za demokracijo, pa lahko rečemo, da velika revščina ovira uveljavitev demokracije, saj boj za malo količino dobrin in ogromna prednost, ki jo prinaša na volitvah vodilni stranki trajna kontrola države, kaj hitro omaja demokracijo. Revščino velikokrat spremlja tudi nizka stopnja pismenosti, formalne izobraženosti in komunikacije, vse to pa je resna ovira za stabilno demokracijo
5. Etnični, kulturni ali religijski razkol kot ovira za demokracijo; etnične, kulturne ali religijske razlike otežujejo tako tranzicijo kot tudi uveljavitev demokracije. Skrbno načrtovana ustava ali med-elitni pakt lahko pripomoreta k nadaljevanju demokratizacije

Po uveljavitvi in ob preživetju demokracije v določeni družbi se postopoma vzpostavi politična stabilnost. »Politična stabilnost demokratičnega tipa« pa prispeva »k uspešnemu funkcioniranju ostalih družbenih področij ter s tem k povečanju sistemske kompetitivnosti in posledično razvojne uspešnosti teh družb« (Tomšič 2002: 112).

Sistemom razvite demokracije pa je lastna tudi večja responzivnost, kar pomeni, večja odzivnost demokratičnih institucij na impulze iz zunanjega in notranjega okolja (Tomšič 2002:111). Posluh »nosilcev ključnih političnih funkcij za potrebe, želje in zahteve državljanov« je večja in v tem smislu v veliki meri povezana s »pojmom odgovornosti« politične elite tako do državljanov kot tudi do »normativnega okvira demokratične politične ureditve« (Tomšič 2002:111). Kot prav tako pomembna pa se izpostavlja »sposobnost detekcije ključnih procesov in njihovih morebitnih sprememb v okolju določene politične enote« (Tomšič 2002:111). Za »kvalitetno demokratično politiko je tako značilna tudi odprtost ne samo do lastnih državljanov, ampak tudi do mednarodnega okolja, kar omogoča relativno prost pretok informacij, na podlagi katerih se ob argumentiranem soočanju različnih idej in konceptov oblikujejo optimalne rešitve« (Tomšič 2002:112).

Kako se primer vzpostavitve demokracije na Japonskem umešča v navedene teoretske okvirje pa bo govora v nadaljevanju naloge.

4. ZGODOVINSKO OZADJE

Zgodovinski okvir pričujoče magistrske naloge sega, kot je bilo že omenjeno, v obdobje Meiji, ki je poznano tudi podi imenom »restavracija Meiji« in ga lahko označimo kot začetek moderne japonske politike. Z letom 1868, ki je uraden začetek omenjenega obdobja, je Japonska pretrgala niti s svojo fevdalno preteklostjo, odprla vrata Zahodu in stopila na pot modernizacije, ki ji je prinesla vrsto ključnih sprememb, te pa so pomembno vplivale na nadaljnji razvoj tako dežele kot celote, kot tudi na razvoj njenega političnega sistema. Le-ta (torej politični sistem obdobja Meiji) mi bo služil kot drugi pol primerjave z vrsto let kasnejšim političnim sistemom, vpeljanim pod vodstvom sil ameriške okupacije. Tako lahko obdobje med leti 1868 in 1912 imenujemo obdobje modernizacije, obdobje ameriške okupacije, trajajoče od 1945 do 1952, pa obdobje demokratizacije japonske družbe kot celote. Pri porajanju vprašanja o letih med omenjenima obdobjema, ki so prav tako pomembno prispevala k razvoju dogodkov po drugi svetovni vojni, bi rada omenila, da jih moje magistrsko delo nikakor ne bo pustilo ob strani, temveč bodo izpostavljene ključne smernice takratnega časa, vplivajoče na spremembe, ki jih je v japonski politični sistem prineslo povojno obdobje. Kot dva pola primerjave sta obdobje Meiji in obdobje ameriške okupacije postavljena predvsem zaradi skupkov takrat izvršenih reform, katerim sta botrovala ustroja obeh temeljnih državnih aktov – ustav.

Gavan McCormack in Yoshio Sugimoto v svojem delu *Democracy in Contemporary Japan* (1986) razdelita zgodovino japonske demokracije na 6 faz, od katerih prva sovpada z restavracijo Meiji, zadnja, šesta, pa je posledica nasprotovanja mirovnemu sporazumu, ki sta Japonska in ZDA sklenila po koncu ameriške okupacije (podpisan je bil leta 1951, v veljavo pa je stopil konec aprila l. 1952). Poglejmo si podrobneje, kako sta avtorja opisala razvoj demokracije na Japonskem (McCormack in Sugimoto 1986: 228, 229):

- Restavracija Meiji: dežela se odpre zahodnemu vplivu, gre za obdobje razsvetlitve z gibanjem za svobodo in človekove pravice, ki je delno vsebovalo tudi internacionalistični in demokratični trend
- Obdobje "Nacionalnih pravic" in nacionalizma - Japonska dobi ustavo in cesarski odlok o izobraževanju, ki sta determinirala značaj moderne japonske države. Sledijo obdobje vojn:

japonsko-kitajska vojna (1894-1895), rusko-japonska vojna (1904-1905) in prva svetovna vojna (1914-1918), ko cilj kapitalistične in imperialistične Japonske postane ujeti Zahod

- Demokracija Taishō - mirovni trendi in težnje po sodelovanju, ki vladajo v svetu, vplivajo tudi na Japonsko. V tem obdobju je tudi na japonskih tleh prisotnih veliko gibanj: Gibanje za osvoboditev burakuminov, Gibanje kmetov, Žensko gibanje...
- Militarizem in ultranacionalizem - l. 1931 Japonska začne militaristične operacije na SV Kitajske, sledi invazija na to deželo
- Poraz leta 1945 - največji preobrat v moderni zgodovini Japonske. Začne se obdobje miru, demokracije in vladavine osnovnih človekovih pravic v sklopu ameriške okupacije, ki traja 7 let
- Nasprotovanje mirovnemu sporazumu med ZDA in Japonsko - gre za največje masovno gibanje v povojnem obdobju. Konservativna administracija nameni veliko večjo pozornost ekonomskim kot političnim problemom

4.1. Obdobje Meiji kot začetek moderne japonske politike

Omenjeno je že bilo, da je obdobje Meiji, ki je nasledilo strog režim obdobja Tokugawa in izolacijo, v katero se je odela Japonska, prineslo vrsto novosti v družbeno-politični sferi in pretrgalo vezi s fevdalno tradicijo, med značilnostmi katere se je uvrščal tudi strog hierarhično strukturiran družbeni red. Širše množice Japoncev imajo tako možnost, da sodelujejo pri delovanju države, v kateri živijo, da občutijo svoje odgovornosti, dolžnosti in ne navsezadnje tudi pravice, ki jim jih na novo kreirana država omogoča. Eden izmed simboličnih izenačitev privilegirancev z navadnimi ljudmi je tudi možnost uporabe priimka, ki je slednjim bila omogočena, možnost poročanja med prej strogo ločenimi družbenimi sferami in možnost svobodne izbire poklica. Skupek teh novosti je zaobjela fraza *ikkun banmin* (enakost vseh pod enim cesarjem) (Modern Japan 1998:148). Prav to poudarjanje enakosti in enotnosti, obuditev nacionalnih simbolov in vnovična osrednja vloga tako cesarja kot tudi šintoističnega verovanja, v središče katerega je cesar kot potomec neprekinjene cesarske linije tudi postavljen, lahko označimo tudi kot prvi korak vse večjega prepričanja Japoncev v edinstvenost lastnega naroda in s tem rast nacionalizma.

Obdobje Meiji pa po drugi strani pomeni tudi konec zavračanja vsega tujega in pripravljenost učenja, sprejemanja in posnemanja zahodnjaških idej in miselnosti. Prvi in pomembnejši predpogoj nadaljnje gradnje politike obdobja Meiji je bilo poenotenje države in obuditev tistih

simbolov, ki bi med ljudstvom spodbudilo ali prebudilo domovinska čustva in okrepilo občutek pripadnosti enemu narodu, ki služi enemu cesarju. Avgusta 1871 je vlada Meiji razpustila 270 fevdalnih domen, imenovanih *han*, in institucionalizirala prefektore (*fu* ali *ken*). Razlogi za te vrste poenotenje so bili naslednji:

- Pritiski Zahoda na vodje restavracije, da ustvarijo cesarstvo, ki je odgovorno za administrativne in finančne zadeve celotne Japonske
- Zavedanje, da bi nadaljnje posedovanje posesti med lokalnimi mogotci (*daimyo*) znova povzročilo rivalstva
- Finančni kolapsi teh domen

Tako se cesarska vlada postopno vplete v lokalne zadeve, poveča se možnost mobilnosti prebivalstva, le-to pa je bilo osvobojeno lojalnosti do domen in s tem do lokalnih mogotcev, ki so v določeni domeni vladali (Modern Japan 1998: 3,4). S tem se je Japonska dokončno poslovila od fevdalne preteklosti in bila je pripravljena na konfrontacijo z Zahodom. Asimilacija tokrat zahodnjaškega Japonski ni delala večjih težav, saj so "kulturo izposojanja" že prakticirali iz kitajskih modelov. Vsekakor pa ni šlo le za brezmejno črpanje vsega, kar je v tistem času Zahod že s pridom izvajal in uporabljal, temveč za "selektivno prisvojitve tuje kulture" (Theen in Wilson 1996: 348). Na političnem področju je bilo v času vladavine Meiji veliko eksperimentiranja, v osnovi pa je Japonski za model služil pruski sistem. Po mnenju nekaterih avtorjev se je pričakoval večji vpliv angleške ustavne tradicije (Milardović 2000: 12), a je bila tamkajšnja vloga države veliko večja in veliko bolj kritična (McCormack in Sugimoto 1986: 347). Japonska tako dobi l. 1889 prvo ustavo in postane "ustavna monarhija s kompetitivno elito na čelu" (McCormack in Sugimoto 1986: 12).

Kot avtor prve ustave se navaja Itō Hirobumi, pisana pa je bila pod vplivom nemškega ustavno pravnega teoretika Hermana Roeslerja (McCormack in Sugimoto 1986:12). O sami ustavi podrobneje nekoliko kasneje, ko bom primerjala ključne značilnosti ustave iz obdobja Meiji s povojno ustavo.

Dvodomni parlament, ki ga Japonska dobi z novo ustavo je sestavljen iz predstavniškega in plemiškega doma. Slednjega sestavljajo člani cesarske družine, plemstvo, s cesarskim dekretom imenovani predstavniki in največji davkoplačevalci (Ferfila 2000:347). Volilna pravica je last največjih davkoplačevalcev, natančneje vseh tistih, ki so vsaj 1-krat plačali več kot 15 yenov letnega davka (kar znaša 11% takratnega prebivalstva) (McCormack in Sugimoto 1986: 347). Cesar je osrednja figura političnega odločanja, kar mu zagotavlja tudi

*kokutai*¹ - teorija države, ki obravnava cesarja kot naslednika neprekinjene linije božanskih prednikov, kot utelesitev države Japonske in ga zato uvršča v sam center koncepta države (Theen in Wilson 1996:351). Pri odločanju je cesarju v pomoč *genrō*² - svet starešin. Omejena je tako legalna moč parlamenta, govorimo pa lahko tudi o popolnem manjku lokalne avtonomije (McCormack in Sugimoto 1986: 351).

Kljub temu, da je obdobje Meiji in ustava, napisana v tem obdobju, izvor tako avtoritarne kot tudi liberalne tradicije, ki sta kasneje vladali na Japonskem, pa lahko brez dvoma rečemo, da je v japonski politiki ostalo najpomembnejše zanašanje na klansko lojalnost, družino in lokalne vezi (McCormack in Sugimoto 1986: 351). Modernizacija tako ostaja v rokah oblasti željnih tradicionalnih sil, ki so demokracijo spuščale na japonska tla zgolj skozi priprta vrata.

4.2. Vzpon in kapitulacija Japonske

Dvajseto stoletje je Japonsko po zmagah nad Kitajsko in Sovjetsko zvezo hkrati z velikimi apetiti, ki jih je gojila do tujega azijskega ozemlja, popeljalo v militarizem, odražen tako v njenem notranje kot tudi zunanjepolitičnem delovanju. Tok stopnjevanja nacionalističnih idej je prekinilo obdobje z večimi demokratičnimi karakteristikami: t. i. demokracija Taishō (1912–1926). Termin demokracija Taishō nakazuje predvsem kontrast tega obdobja s predhodnim obdobjem Meiji in vzponom militarizma v tridesetih letih (Kodansha encyclopedia of Japan 1983: 303). Glavna karakteristika Taishō demokracije je večja moč spodnjega doma parlamenta, katerega člani so bili izvoljeni s pomočjo ljudskih glasov.

---

¹ Beseda *kokutai* je japonski prevod starokitajskega izraza *kuo t'i* (državni organ ali organizacija države). Preveden je kot »nacionalno telo« in opisuje japonsko nacionalno strukturo, politiko ali temelj. Širši pomen besede se nanaša na osnovne principe na podlagi katerih je bil osnovan japonski narod in na toliko povzdigovano unikatnost Japoncev.

Kokutai je bogata zmes kitajskega konfucianizma in šintoističnih elementov. Iz konfucianizma so v *kokutai* preneseni poudarki na etiki in družbenih odnosih. Tako je v skladu s konfucianizmom prepričanje, da starši naučijo otroka izražati hvaležnost do njih in družinskih prednikov. Nato se ta etika razširi na nivo vseh nadrejenih in v končni fazi na cesarja, ki je svet, ki je oče celotnega naroda. Doktrina *kokutai* tako uči življenja v skladu z dvema osnovnima vrlinama, to sta otrokovo spoštovanje znotraj družine in lojalnost do cesarja na nivoju države. Elementi šintoizma, ki se nahajajo v *kokutai*-ju, se nanašajo na temelj svetosti in nedotakljivosti cesarja ter na neprekinjeno cesarsko linijo, izvirajočo iz same boginje sonca, Amaterasu (Modern Japan 1998: 169)

² *Genrō* pomeni »starejši državniki« oziroma dobesedeno »izvorni državniki«. Izraz se nanaša na neuradno imenovanje ustanoviteljev moderne japonske države v obdobju Meiji (1868-1912). Takrat je skupina državnikov postala glavna svetovalna skupina cesarja in je imela pravico izbirati ter priporočati predsednika vlade, ki ga je imenoval cesar. V to častljivo službo cesarskega svetnika so bili izbrani izkušeni vodje. Institucija ni bila uzakonjena z ustavo in je bila kot takšna neformalna (Kodansha encyclopedia of Japan 1983)

(Kodansha encyclopedia of Japan 1983:304). Volilna pravica je v tem obdobju postala pravica in dolžnost vseh moških, pojavijo pa se tudi politične stranke (v ospredju se pojavi *Sieyukai*, ki postane kasneje model za v modernejšem času vladajočo LDS). Vlada ostaja tudi v tem obdobju, kjer se demokratični obrisi nekoliko bolj poudarijo, avtoritarna in elitistična (Kryzanek 2004: 203). Kljub vsemu pa je bila Japonska ob koncu obdobja Taishō svetovna sila, v zavezništvu z Veliko Britanijo in ZDA ter članica Društva narodov.

Glavni politični trend Japonske skozi dvajseta leta je bil postopno povečanje moči parlamentu in prav tako povečati moč političnih strank v odnosu z drugimi vladajočimi elitami. V prav istem obdobju pa se je vzporedno večala tudi moč kontrole s strani avtoritet (Fairbank, Reischaver in Craig 1989: 650).

V dvajsetih letih 20. stoletja je Japonska usmerila vse sile v razvoj in naglo uspela zmanjšati tehnološko luknjo z Zahodom. Že v tem obdobju so se pojavljali zagovorniki militarizma, ki so vneto trdili, da je prihodnost Japonske v veliki vojaški moči in postopnem večanju imperija. Nasproti njim so bili tisti politiki in poslovneži, ki so v stopnjevanju vojaške moči videli le stroške in nevarnost in bili mnenja, da je veliko bolje investirati v razvoj industrije. Moderne družbe se velikokrat srečajo s takšno delitvijo mnenj in rešitev v smeri nevojaškega razvoja zahteva bodisi močno vodstvo bodisi učinkovit mehanizem, ki pomiri takšna nasprotja. Tako eno kot drugo pa je Japonski v tistem času manjkalo (Fairbank, Reischaver in Craig 1989: 650).

Kmalu za tem, po veliki svetovni krizi, ki je močno prizadejala Japonsko in krivdo za katero so na Japonskem pripisali predvsem političnim strankam (v javnosti so namreč voditelje strank povezovali z *zaibatsu*³-ji, zemljiškimi veljaki in urbanimi belo ovratniškimi delavci, ti pa so zagovarjali ekonomsko rast, pogojeno s sodelovanjem na mednarodnem trgu (Fairbank, Reischaver in Craig 1989: 704)) in incidentu v Mandžuriji (septembra 1931), ki je imel za posledico razdor zavezništva z Veliko Britanijo in ZDA, se je razvoj liberalizma in demokracije ustavil. V ospredje sta se vse bolj premikala militarizem in ultra nacionalizem (Modern Japan 1998: 255).

Leta 1937 je Fortune magazine objavil prispevek o japonskih uspehih pod naslovom »Vzhajajoče sonce Japonske«. Pisalo je: »Japonci se že dolgo ne samo oblačijo kot pripadniki

---

3

Ime se nanaša na gigantske bančne ali industrijske korporacije, večinoma družinsko vodene, ki so imele veliko gospodarsko in politično moč. Dobeseden prevod besede *zaibatsu* je »denarna združba«. Po vojni so okupacijske oblasti težile k reformiranju teh korporacij in s tem k decentralizaciji ekonomske moči, a je razen imena (po drugi svetovni vojni se namreč imenujejo *keiretsu*) struktura korporacij ostala praktično nespremenjena (Kodansha encyclopedia of Japan. Dostopna na www.ency-japan.com).

velesile in ne samo govorijo kot pripadniki velesile, temveč tudi počno, kar velesile počno. Lastijo si dele Azije. In to še daleč ni vse. To ni še niti polovica« (Gibney 1975: 59).

V tridesetih letih je odstotek japonskega nacionalnega produkta, namenjenega za vojaške potrebe, zrasel na 68,9% (Nishi 1982: 11). Z nizanjem vojn, iz katerih se je Japonska sprva vračala kot nesporni zmagovalec, se je krepila tudi zavest o superiornosti japonskega naroda. Za drugače misleče, torej tiste, ki so dvomili v cesarsko nadoblast in zagovarjali ustavne spremembe je bila zagrožena smrtna kazen. Oktobra 1934 je več kot milijon izvodov t. i. vojaških pamfletov še dodatno vzpodbujalo nacionalistični in militaristični duh z napisom: »Vojna je oče stvaritve in mati kulture« (Nishi 1982: 11).

Tako so japonska srca hitreje utripala ob zmagah njihovih vojakov vse do preobrata leta 1944, vzrok za katerega je Toshio Nishi (1982) pripisal togosti same nacionalistično imperialistične politike in prevelikim apetitom, naraslim z vse bolj poudarjeno unikatnostjo, večvrednostjo in božanskostjo japonskega naroda: «Osupljiva hitrost in učinkovitost, s katero je Japonska širila svoj imperij, ni dovoljevala ideološki pluralizem; ni bilo raznolikosti idej, med katerimi bi lahko pohajkovala in iz njih odsevala japonska miselnost. Razpoka med realnim in idealnim se je povečevala. Etnocentrično oboževanje cesarja pa ni zmoglo zapolniti te razlike« (Nishi 1982: 22). Jesen omenjenega leta je potekala namreč v znamenju vojne na japonskih tleh, ki se je iz začetnega bombardiranja objektov vojaške industrije razširila v bombne napade mest, med katerimi jo je spomladi leta 1945 skupilo tudi Tōkyō, posledica le-ta pa so neslavne številke: 78 000 žrtev, več kot 43 000 ranjenih in poldrugi milijon brezdomcev. April je nakazoval začetek še bolj črnega obdobja za Japonce s tem, ko so ameriški vojaki začeli z izkrcavanji na Okinawi in s tem, ko je Sovjetska zveza obelodanila svoj namen, da ne bo podaljšala nevtralnega pakta z Japonsko. Maj je Japonce pustil same na zaveznikom sovražni strani, saj je kapitulirala Nemčija, Hitler pa je napravil samomor. Pozivi Japonski, naj se preda, pa so še vedno leteli na gluha ušesa. Američani so tehtali med možnostmi, ki so se jim ponujale, da bi zagrizene otočane vendarle spravili na kolena. Omenjala se je invazija zavezniških čet najprej na Kyūshū in v začetku leta 1946 še na regijo Kantō. Druga možnost bi bila blokada japonske ekonomije, ki bi preko stradanja ljudstva vodila v predajo. Uspešna eksplozija atomske bombe v puščavi Nove Mehike proti koncu julija 1945, pa je Američanom ponudila še tretjo možnost, ki se je predsednik Truman hitro in brez obotavljanja tudi oklenil. Izbrane tarče so bila mesta z vojaško industrijo, ki so se konvencionalnemu bombardiranju izognila: Kokura, Niigata, Hiroshima in Nagasaki (Duus 1998: 246). 6.8. je padla prva atomska bomba na Hiroshimo, še močnejša tri dni kasneje na glavni ladjedelniški center Nagasaki. Zahtevali sta več kot 320 000 življenj in posredno povzročali katastrofalne

posledice še vrsto naslednjih let. Vodilni možje japonske politike pa so še vedno omahovali s predajo zaradi strahu pred ponižanjem »nacionalne politike« ali *kokutai*-ja (o kateri bo v nadaljevanju še govora) in pred zaslužjenjem dežele. 14. avgusta je predajo ukazal sam cesar Hirohito o njej spregovoril tudi na radijskih valovih. Izgube Japonske v drugi svetovni vojni so bile katastrofalne: 1 800 000 žrtev, od tega 668 000 civilistov, 20% ljudi je izgubilo svoja bivališča, država je izgubila 30% industrijske kapacitete, 80% svojega ladjevja in 46% teritorija, ki ga je imela pred vojno (Theen in Wilson 1996: 353).

2. septembra 1945 sta na krovu ameriške vojaške ladje Missouri, zasidrane v zalivu Sagami, japonski zunanji minister Shigemitsu in general Umetsu podpisala listino o brezpogojni kapitulaciji Japonske. Med drugimi (Nimitz, Su Jan Czan, Fraser, Džerjevjenko, Leclerc, Helfrich) je zavezniško stran zastopal tudi general Douglas MacArthur, pod vodstvom katerega se je začela zavezniška okupacija Japonske.

Poglejmo si še na kratko, kakšna je bila politika Združenih držav Amerike do Vzhodne Azije v obdobju od 1931 do napada na Pearl Harbor: ZDA so zagovarjale principe »odprtih vrat«, kitajsko teritorialno integriteto in predvsem niso bile podpornice agresije. Delno zato, ker takrat ZDA niso bile sposobne vojaških akcij, saj je bila njihova vojska majhna in mornarica razdeljena med dvema oceanoma. Tako so lahko le neodobravali japonsko agresijo. Postopoma je rasla ogorčenost javnosti nad japonskimi akcijami na Kitajskem. Ko se je Japonska začela širiti tudi južno, navkljub ameriškim opozorilom, so največ, kar je lahko Amerika naredila, bile ekonomske sankcije. ZDA je bila namreč še vedno preokupirana z Evropo in jim je bila Vzhodna Azija drugotnega pomena. Zapletom na tem področju so se želeli izogniti, da ne bi prišlo do oslabljenja njihove moči na atlantski strani. Po podpisu trojnega pakta Septembra 1940 pa se je evropska kriza spojila z vzhodno azijsko. Javno mnenje v ZDA je bilo Japonski še bolj sovražno kot do tedaj Nemčiji (Fairbank in drugi 1989: 718-719).

4.3. Ameriška okupacija Japonske

4.3.1. Prihod zavezniških sil

Okupacijo Japonske sta tehnično vodili dve telesi: Združeni zbor za Japonsko (katerega članice so bile ZDA, Sovjetska zveza, Kitajska, Velika Britanija in članice pacifiškega Commonwealth-a) in iz enajstih držav članic sestavljena Komisija za Daljni vzhod (članice pa so bile ZDA, Sovjetska zveza, Kitajska, Anglija, Francija, Nizozemska, Kanada, Avstralija, Nova Zelandija, Indija in Filipini), okupacija sama pa je bila izključno v pristojnosti ZDA (Calvoressi 1991: 71). MacArthur je na Japonsko (natančneje v pristanišče Atsugi) prispel že 30. avgusta. Njegova misija je bila definirana v dveh vladnih dokumentih, prvi z naslovom Začetna politika Združenih držav za Japonsko po predaji (The United States Initial Post-Surrender Policy for Japan) je vseboval splošne politično-filozofske smernice, v drugem, z naslovom Osnovni napotki za vojaško vladavino na Japonskem po predaji (Basic Directive for Post-Surrender Military Government in Japan Proper) pa so bila zbrana bolj eksplicitna navodila za vodenje okupacije (Nishi 1982:34). Namen okupacije pa je vsekakor bil tudi bdenje nad tem, da Japonska uresniči obveze, ki so ji bile dane s podpisom kapitulacije: razorožitev, plačilo vojne odškodnine, vrnitev zavzetih teritorijev, umik japonske okupacijske armade ter korenita sprememba militaristične družbe (Nishi 1982:34).

Kljub temu, da so bili cilji ameriške okupacije Japonske skrajno napredni v smislu izboljšanja družbenega položaja vseh ljudi (razširitev človekovih pravic in svoboščin), je poveljnik same okupacije, general MacArthur, utelešal več vrednostni predsodek, podlago za katerega ni našel le v sami zmagi Američanov nad »fašizmom in militarizmom«, temveč tudi v načinu življenja in mišljenja ameriškega ljudstva, označenim kot demokracija in svoboda. Japonska je MacArthurju predstavljala »največji laboratorij na svetu za eksperimente glede osvoboditve ljudi izpod totalitarne vojaške oblasti in znotraj tega za liberalizacijo oblasti same« (Nishi 1982: 34).

Prihod ameriških »kreatorjev« nove, boljše in predvsem bolj demokratične družbe pa ima tudi svoje temne plati. O tistih, ki zadevajo posege v samo karakteristiko japonskega, bom v pričujoči nalogi še pisala, v tem poglavju bi omenila konkretne, takoj prepoznavne in brez dvoma temne strani, ki jih navaja Toshio Nishi (1982) v svojem, že omenjenem, delu:

V času ameriške okupacije se je namreč dogajal tudi teror nad japonskimi civilisti in poročilo Howarda Bella, ki je septembra 1947 obiskal Sapporo, navaja primere vandalizma, žaljenja in

surovega pretepanja ameriških vojakov na japonskem ozemlju. Bell navaja podatek, da je bil prijavljen zgolj vsak peti primer takšnega ravnanja, od šestnajstih prijavljenih pa je samo enkrat prišlo do aretacije ameriškega vojaka (in sicer prevelika hitrost vožnje ameriškega vojaka po vaški cesti, ki je povzročila smrt tam živeče ženske). MacArthur omenjenega ni nikoli komentiral, Bell pa v svojem poročilu navaja, da je »ironično, da populacija, ki jo nameravamo izobraziti, pridobiva učne ure o Američanih in ameriškem načinu življenja od tolpe pokvarjenih farmarjev, ki o tem nič ne ve in jim je tudi malo mar za to« (Nishi 1982: 47-49).

Prav gotovo ne moremo mimo vzporednic, ki jih je moč začrtati z današnjimi primeri, v katerih pa tisti, ki naj bi preoblikovali, ustvarjali demokracijo, učili in bili vzgled, ostajajo nespremenjeni.

4.3.2. Zastavljeni cilji okupacije: demilitarizacija in demokratizacija

Brezpogojna predaja naj bi teoretično pomenila tudi nadaljnjo ubogljivost poražencev, vendar je zmagovalčeva avtoriteta tudi zakonsko omejena. Pravilnik o zakonih in običajih vojne na kopnem, ki je dodatek IV. Haaške konvencije o zakonih in običajih vojne na kopnem iz leta 1907, ženevska konvencija o zaščiti civilnih oseb v času vojne iz leta 1947 in pravila mednarodnega običajnega prava sicer zagotavljajo začasnost izgube suverenosti države, ki je okupirana, in prepovedujejo na primer deportiranje prebivalcev v druge dežele ali konfisciranje privatnega imetja prebivalcev ter okupirane ščitijo pred prisego in služenjem v okupatorjevih oboroženih in pomožnih formacijah, a hkrati mu dovoljujejo spremembo kazenske zakonodaje, če to zahteva zagotovitev njegove varnosti in omogoča normalno izvajanje določil ženevske konvencije o zaščiti civilnih oseb. Dovoljuje mu tudi, da od prebivalcev zasedenega ozemlja zahteva upoštevanje vojaških odlokov, da sme ustanoviti vojaško policijo in vojaška sodišča in med drugim tudi sme pobirati davke, da tako financira administracijo na zasedem območju. (Sruk 1995: 224, 225).

V primeru okupacije, ki ga obravnavam v svoji nalogi so si Američani kot okupatorji zadali cilje, ki jih lahko strnemo v dve glavni točki: demilitarizacija in demokratizacija japonske družbe. MacArthur je svoj idejni načrt o razvoju demokracije v japonski družbi nanizal v naslednje sosledje potrebnih dogodkov: »Najprej uničiti vojaško moč, nato kaznovati vojne zločince, modernizirati ustavo, izvesti svobodne volitve, razširiti volilno pravico, izpustiti

politične zapornike, liberalizirati kmetijstvo, osnovati svobodno delavsko gibanje, spodbuditi svobodno ekonomijo, odpraviti policijsko represijo, razviti svoboden in odgovoren tisk, liberalizirati izobraževanje, decentralizirati politično moč, ločiti državo od cerkve« (Nishi 1982: 41).

Potek dogodkov je vsaj trčil na našeto, če že ne osvojil omenjenih ciljev, toda pojavljati se je začel problem razumevanja demokracije izven konteksta ameriške izkušnje in Toshio Nishi (1982) v svojem delu o brezpogojni demokraciji označi čas »MacArthurjeve vladavine« kot zamenjavo ene oblike fanatizma z drugo, le da je slednja nudila Japoncem več svobode. (Nishi 1982: 42-46). Nishi (1982) namreč izpostavi nedemokratično razmišljanje in delovanje MacArthurja, ki je, v veri v svoje globoko poznavanje Japoncev, menil, da se lahko »Orientalci« kontrolirajo le s silo, avtoriteto in hierarhijo, saj naj bi, po njegovem mnenju, ti ljudje trpeli zaradi manjvrednostnega kompleksa, ta pa jih vodi v »otoško brutalnost«, kadar v vojnah osvajajo, in v suženjsko odvisnost, kadar vojno izgubijo« (Nishi 1982: 42-46).

Takoj po japonskem porazu leta 1945 je okupacijska oblast izvedla temeljito demilitarizacijo na štirih področjih:

- Razpustitev japonske vojske v vojaškem smislu
- Prepoved vojaštva z ustavo v političnem smislu
- Razpustitev vojaške industrije v gospodarskem smislu
- Negiranje vojaštva in nekdanjih vojaških ciljev v družbenem smislu (Grizold 2000: 405).

Sama fizična razorožitev ni povzročala večjih težav, izkoreninjenje militarizma iz politične, ekonomske in socialne sfere življenja pa je v prvi vrsti zahtevalo prepoved delovanja institucij, ki so izžarevale militaristični duh (predvsem vojaške institucije) in nato kazensko preganjanje odgovornih za vojne zločine ter prepoved javnega delovanja vsem, ki so militarizem podpirali ali v skladu z njim delovali.

Eden izmed členov 26. julija izdane Potsdamske deklaracije določa tudi strogo kazen vsem vojnim zločincem, zato je bil povojni čas tudi v znamenju številnih sodnih procesov, odvijajočih se v mnogih deželah. Že 11. septembra je MacArthur ukazal aretirati in zapreti vse, ki so bili osumljeni kot vojni zločinci. (Bix 2000: 561). Na Japonskem je bilo sojenje osemindvajsetim obtožencem, med katerimi so bili politični in vojaški vodje, poznano pod imenom Tokijski procesi in je trajalo kar dve leti in pol, z začetkom maja 1946. Razen tistih,

ki so si pred začetkom sojenja sodili sami (tudi takratni predsednik vlade Konoe), je bilo vseh osemindvajset obtoženih tudi obsojenih (z izjemo treh, dva sta med procesom umrla, eden pa je bil spoznan kot nesposoben obrambe). Takrat so potekale tudi množične polemike o tem, ali postaviti cesarja Hirohita na zatožno klop ali ne. Cesar je kot vodja naroda poznal podrobnosti vojnih operacij in za nekatere tudi sam izdajal ukaze, kar ga nedvomno uvršča na seznam vojnih zločincev, toda zavedanje, da bi obsodba cesarja povzročila hude nemire med Japonci je Hirohita oddaljila od sodnih dvoran. Čeprav je požel hude kritike Rusov in Britancev (Bix 2000:543), je MacArthurjevo izjavil po obisku Hirohita na ameriški ambasadi: «Uničiti njega (cesarja) bi pomenilo razpad naroda.» (Nishi 1982: 54). Ob tem obisku je bila tudi posneta ena slavnějšíh fotografij Hirohita in MacArthurja, na kateri prvi s svojo držo simbolično pooseblja poražen narod, med tem ko je MacArthur izražal samozaupanje, izhajajoče iz zavezniške zmage (Bix 2000: 550).

Slika 4.1. : Srečanje Douglasa MacArthurja in Hirohita 27. septembra 1945

(vir: <http://ww2db.com/image>)

Glede na sam položaj, ki ga je cesar imel v japonski družbi, na spoštovanje, ki ga je bil deležen in njegov božanski izvor, v katerega je ljudstvo verjelo, takšne fotografije ni mogel nikoli posneti Japonec. Poleg vrste ostalih so namreč veljala stroga pravila fotografiranja cesarja, med katerimi je bilo tudi to, da se cesar na fotografiji nikoli ne smeji (Bix 2000: 550). Zavezniki pa niso bili enotni tudi v obsodbah vojnih zločincev. Za smrtno obsodbo enajstih obsojencev vojnih zločinov so se zavemale Velika Britanija, Kitajska, Filipini in Nova Zelandija, nasprotno, torej, proti smrtni kazni pa so glasovale Avstralija, Sovjetska zveza, Francija in Indija. (Kojima 1971:193). Seznam obsojencev in odločitve po državah so prikazane v spodnji tabeli:

Tabela 4. 2.: Seznam obsojenih vojnih zločinov in glasovanje posameznih držav o njihovi krivdi

Obtoženci/ kasifikacija po državah	Araki	Ooshima	Mado	Shimada	Hirota	Tōjō	Doihau	Matsui	Mutō	Sakagaki	Kimura
Amerika	X	X	0	0	X	X	X	X	X	X	X
Anglija	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Kitajska	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Filipini	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Nova Zelandija	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Kanada	0	0	X	0	X	X	X	X	X	X	X
Nizozemska	0	0	0	X	0	X	X	X	X	X	X
Avstralija	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sovjetska zveza	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Francija	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Indija	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

(vir: Kojima 1971: 193)

Da je Hirohito ostal zunaj sodnih dvoran je pomembno vlogo igrala tudi preračunljivost politikov ameriške okupacije, saj so hitro opazili možnost povezave, ki se jim je ponujala skozi cesarjevo avtoriteto, izžarevano med ljudstvom, in preko nje manj trnovo pot do uresničitve njihovih ciljev. Hirohito je torej potreboval MacArthurja in njegovo osebno podporo, če je hotel ohraniti *kokutai* in se izogniti legalni in moralni odgovornosti kot vrhovni poveljnik za svoja dejanja. Hkrati pa je MacArthur potreboval Hirohita, da je legitimiziral okupacijske reforme (Bix 2000:547). Kojima, avtor dela Tokijski procesi (Tōkyō saiban (1971)) je zapisal, da je bilo »japonsko ljudstvo ubogljivo do okupacijske vojske le zato, ker je cesar priznaval njihovo avtoriteto. Če bi cesar pokazal nezadovoljstvo glede rezultatov sodnih procesov in bi zato odstopil, bi bilo to nasprotovanje okupacijski vojski, ki jo je predstavljal MacArthur, in obstajala bi bojazen, da bi celotno ljudstvo cesarju sledilo« (Kojima 1971:6). Takšno zavedanje je cesarja ne samo oddaljilo od sodnih dvoran, temveč ga je tudi ohranilo na prestolu. Deljena mnenja o cesarjevi krivdi pa so ostala vse do njegove smrti, leta 1989. Edina cena, ki jo je cesar dejansko plačal je bila demitologizacija cesarske institucije in radikalno zmanjšanje njegove ustavne pomembnosti, a o tem nekoliko kasneje.

Če se vrnem nazaj k Tokijskim procesom, lahko izpostavim dejstvo, da pa nekateri navkljub svoji izjemno nečisti preteklosti niso bili deležni niti obtožbe, kaj šele sojenja. Tako je general Ishii Shiro, ki je bil na čelu japonskega bakteriološkega in kemijskega raziskovalnega laboratorija, s svojim središčem južno od Harbina v Mandžuriji, kjer so pod Shirojevim vodstvom potekali množični poskusi nad vojnimi ujetniki, gverilci in navsezadnje tudi ned civilisti. Ob koncu vojne so Ishiija Američani hitro odkrili, a je v zameno za rezultate svojih raziskav pridobil imuniteto (Thomas 1996: 284).

Drugi primer neobsojenega vojnega zločinca predstavlja Tsuji, ki so ga zaradi njegove izjemne brutalnosti izločili iz bitke na Filipinih. Ob koncu vojne je postal večinoma na Kitajskem živeč budistični menih in se ob koncu okupacije prebil med visoke japonske politike (l.1952 je postal član spodnjega doma parlamenta in sedem let kasneje še član zgornjega) (Thomas 1996: 284).

Čeprav lahko velikokrat povežemo paralele med ameriškimi avtorji, ki zastopajo okupatorjevo gledišče na sam proces ameriške okupacije Japonske in na drugi strani med japonskimi avtorji, ki tvorijo gledišče okupirancev, pa je moč najti tudi odstopanje od omenjenega. Tako ameriški avtor J. E. Thomas (1996) v svojem delu povzema mnenje indijanskega sodnika Radhabinoda B. Pala, ki svari pred naprtitvijo smrtne kazni poražencem, saj je po njegovem mnenju to korak nazaj v smislu pravičnosti sodišča za mnoge dežele in korak stran od človeške civilizacije. Za pokol civilistov bi namreč morali soditi tudi Američanom, ki so se odločili uporabiti atomsko orožje (Thomas 1996: 286).

Naslednji korak k demilitarizaciji in demokratizaciji je bila čistka »nezaželenih« Japoncev iz javnega življenja. V javnem življenju nezaželeni so bili tisti, ki so na kakršenkoli način podpirali militarizem, bodisi aktivno, bodisi so bili le goreči simpatizerji prejšnjega režima. V nasprotju z njimi, torej ponovno nameščeni in za okupacijske oblasti zaželeni, so bili tisti, ki jih je militaristična in pro-cesarsko naravnana vlada odstavila zaradi liberalnih in antimilitarističnih razmišljanj. Toshio Nishi (1982) loči dve fazi čistke, pri kateri obsega prva faza, potekajoča januarja 1946, odstavljanje parlamentarnih uslužbencev, druga faza pa prečiščevanje lokalnih vlad (Nishi 1982: 56,57). Čistka pa ni zadela le političnih krogov, temveč tudi izobraževalne (odstavitev učiteljev, ki so spodbujali cesarsko politiko in preureditev učnega programa pri t.i. spornih predmetih, kamor so uvrščali zgodovino, geografijo in moralno vzgojo) in ekonomske (prva tarča za spremembe so bile gigantske

korporacije, imenovane *zaibatsu*, ki so imele ogromno politično in ekonomsko moč ter igrale vidno vlogo med vojno glede preskrbe vojaškega materiala). Vidnejše in učinkovitejše spremembe pa je povzročila decembra izvajana zemljiška reforma, z odobravanjem sprejeta tudi med samimi Japonci. Zemljiška reforma je 80% najemniške zemlje spremenila v privatno, katere lastniki so bili ravno prejšnji najemniki. Država je namreč po izredno nizkih cenah kupila privatna zemljišča, ki so bila v rokah veleposestnikov, in jih po enaki ceni prodala nekdanjim najemnikom (Nishi 1982: 56,57).

10. aprila 1946 so potekale volitve predstavnikov spodnjega doma parlamenta in prvič so zanje glasovali vsi Japonci in Japonke, stari 20 let in več. Po MacArthurjevem mnenju naj bi prav te volitve pripomogle, da se »razkropi zmeda, ki je nastala zaradi slabega političnega vodstva, da se odstranijo iz javnega življenja tisti, ki nosijo vojno krivdo, da se predstavijo nove politične figure, da se osnuje izvršilna avtoriteta, ki bo odgovorna ljudem...« (Nishi 1982: 56) skratka, da Japonska končno stopi na pot demokracije. Za 466 sedežev se je potegovalo 2770 kandidatov, od tega jih je 2624 kandidiralo prvič. Novosti je bilo z izidom volitev kar nekaj: 377 izvoljenih novincev v politiki in le 48 članov prejšnjega parlamenta, prvič so kandidirale tudi ženske in od 79 kandidatk je bilo 39 izvoljenih, še ena pomembna novost je bila 5 parlamentarnih sedežev, ki jih je dobila komunistična stranka (Nishi 1982: 56). Novi predsednik vlade je postal Yashida Shigeru, eden ključnih mož na japonski strani v času ameriške okupacije, a o tem nekoliko kasneje.

Poskrbljeno je bilo tudi za moralno razorožitev, kar je pomenilo predvsem dvoje: prepoved vladne podpore za šintoistična svetišča, saj je bil šintoizem označen kot propagirajoč nacionalizem tudi s svojim stališčem o superiornosti japonskega cesarja zaradi svojega božanskega izvora, šintoizmu pa so pripisovali tudi lastnost, da Japoncem vceplja borilni duh. Druga poteza moralne razorožitve je bila prepoved spominskih slovesnosti za japonske žrtve vojaških akcij.

Da se demokracija uveljavi, pa je potrebno še kaj več kot zgolj nizanje ukazov in prepovedi ter na ta način teženje k spremembi družbe. Na to je MacArthurja opozarjal tudi Yoshida, rekoč: «Demokracija je bila produkt izobilja; zgraditi jo, pomeni, da morajo biti ljudje najprej siti in imeti službe» (Duus 1998: 270). Po vojni pa je bila Japonska zgolj poražena dežela z ogromno inflacijo, masovno brezposelnostjo, kaotičnim ekonomskim položajem, uničeno infrastrukturo in lakoto, ki je MacArthurja prisilila v sestavo programa glede uvažanja hrane. Slaba žetev leta 1945, kateri sta botrovala uničujoč tajfun in pomanjkanje gnojil, in temu primerna lakota je povzročila celo skrajšanje šolskega dneva, da bi učenci jedli doma,

zmanjšanje šolskih aktivnosti na minimum in zgodnejši začetek počitnic (Nishi 1982: 65). Maja 1946 je MacArthur opozarjal, da bo množično stradanje Japoncev uničilo dosežke glavnih ciljev okupacije in s tem resno ogrozilo interese zaveznikov na Daljnem vzhodu in posledično na svetu nasploh (Nishi 1982: 65). O pomembnosti brezhibnega izvajanja ameriške politike na Japonskem je bil prepričan tudi Max W. Bishop, uradnik ameriškega ministrstva za zunanje zadeve, saj bi, po njegovem mnenju, napaka ameriške politike na Pacifiku pomenila ugodnost za Sovjetsko zvezo, ne samo v tem predelu, temveč širom po svetu (Nishi 1982: 52).

Dejstvo, da so Japonci posvečali večjo pozornost temu, da so vojno izgubili kot temu, da so jo začeli, je pripomoglo k temu, da so na MacArthurjevo oblast gledali na način, da pač ne more biti hujšega od militaristov, ki so vojno izgubili. »S tem, ko so odšli stari militaristični voditelji, je večina Japoncev sprejela novega vodjo in njegove politične doktrine, ne da bi prestali kakšne psihološke spremembe. Sprememba zunanje forme avtoritete ni spremenila njihove lojalnosti in ubogljivosti. Ta drža Japoncev, čeprav je na zunaj pomenila, da je bila demokracija sprejeta z lahkoto, ni spodbudila resnične politične reorientacije Japonske« (Nishi 1982: 83,84).

Nekaj več negotovanja ob sicer dokaj pasivnem sprejemanju sprememb pa je med Japonce prineslo pisanje nove ustave, saj je to pomenilo le uzakonitev ukazov okupacijskega vodstva. Radikalne spremembe, ki jih je ustava vsebovala, so predstavljali za japonske konservativne politike bojazen, da nikoli več ne bo mogoča trdna in močna država, polna cesarju lojalnih, hierarhično razporejenih prebivalcev.

5. PRIMERJALNA ANALIZA

Peto poglavje moje magistrske naloge bo namenjeno primerjavi političnega sistema obdobja Meiji, ko je, kot smo že omenili, Japonska dobila svojo prvo ustavo in se srečala z nekaterimi osnovami demokracije, s političnim sistemom, ki se je na Japonskem izoblikoval po drugi svetovni vojni, ko je vojati v svoje roke vzelo vodstvo okupacije. Takrat Japonska dobi svojo drugo ustavo, ki velja še danes.

Ker je rdeča nit teoretičnih izhodišč pričujoče naloge povezava med demokracijo in ekonomskim razvojem, bo peto poglavje vsebovalo tudi pregled in primerjavo ekonomskega položaja obeh obdobj.

Najtrdnjša ovira za revizijo japonske ustave so bili prav gotovo konservativni japonski politiki, ki so v demokratičnih načelih, katere bi nova ustava uzakonjala, videli konec njihovega absolutnega posedovanja politične moči in konec časov ubogljivega in poslušnega ljudstva, ki verjame v božanski izvor svojega cesarja.

Že 11. oktobra leta 1945 je MacArthur naročil takratnemu predsedniku vlade Shidehari, da popravi ustavo iz obdobja Meiji in tako pospeši proces demokratizacije. Deli ustave, ki jih je MacArthur smatral kot potrebne revizije, so bili povezani s položajem cesarja in prehodom oblasti v roke ljudstva ter razširitvijo človekovih pravic in svoboščin. Nekako v istem času je cesar nalogo kreacije ustavnega načrta zaupal Konoju, ki je, ne da bi spremenil prvih 13 členov (ki govorijo o poziciji cesarja), 22. novembra cesarju že predstavil svoje rešitve. Kmalu za tem je bil Konoje uvrščen na seznam osumljenih vojnih zločinov in storil samomor, ukvarjanje z ustavo pa je ostalo poslej v rokah Komiteja za raziskavo ustavnih problemov, kateremu je predsedoval Matsumoto. Kljub temu, da so tri mesece s svojimi predlogi sodelovale vse politične stranke (od katerih je najbolj radikalno nastopala komunistična, saj je zahtevala vlado v rokah ljudstva in popolno odpravo cesarstva), so člani, ki govorijo o božanskem izvoru Japonske in o nedotakljivosti cesarja ostali nespremenjeni. Tega ni spremenilo niti dejstvo, da je 1. januarja 1946 cesar sam zanikal svojo božanskost. "Novo" ustavo je 1. februarja dobil v svoje roke tudi general MacArthur, ki jo je takoj označil kot "nič drugega kot na novo napisana Meiji ustava" (Nishi 1982:116). Za tem je MacArthur pooblastil brigadirja generala Witneyja za ponovno načrtovanje nove ustave s predhodno določitvijo, da mora le-ta nujno vsebovati naslednja določila (Nishi 1982: 119,120):

- cesar sicer ostane na čelu države in nasledstvo je dinastično, njegove dolžnosti in moč pa nadzira ljudstvo
- ukine naj se pravica vojskovanja in v skladu s tem se ukine tudi japonska vojska
- odpravi se fevdalni sistem, kar pomeni konec posebnih pravic za plemstvo
- kot vzorec naj velja britanski model

Dokument je bil končan v pičlih šestih dneh, preveden v japonščino in predstavljen japonskim uradnikom. Zaradi radikalnih sprememb, ki jih je nova ustava vsebovala, je imelo ameriško vodstvo okupacije pripravljene argumente, ki naj bi pripomogli k brezkompromisnemu sprejetju: načrt za novo ustavo je takoj sprejela tako ameriška vlada kot tudi Komisija za Daljni vzhod, hkrati pa so vodje okupacije namigovali na negotov položaj cesarja, katerega prestol bi se bil ob morebitni zavrnitvi načrta ustave konkretno zamajal (Nishi 1982:122). Cesar je Yoshidi in Shideharu svetoval sprejetje načrta. Ustava je tako bila v končni verziji objavljena dva dni kasneje in cesarjev komentar nanjo se je glasil: "Zavedam se, da ima naš narod močno zavest za pravičnost, da si prizadeva živeti mirno življenje in podpiram narodovo kulturno razsvetljenost ter njegov čvrst sklep, da se odpove vojni in goji prijateljstvo z vsemi deželami na svetu. Tako je moja želja, da se ustava našega cesarstva drastično revidira na osnovi volje ljudstva in principa spoštovanja osnovnih človekovih pravic" (Nishi 1982: 122, 123). Z aprilskimi volitvami sestavljen nov parlament je dobil v branje načrt za novo ustavo 26.6.1946. Spodnji dom jo je dva meseca kasneje odobril z glasovanjem 421-tih parlamentarcev za in le osmih proti (od teh osmih je bila večina predstavnikov komunistične stranke, ki so zahtevali odpravo cesarstva). Zgornji dom jo je obravnaval septembra in oktobra in jo prav tako odobril. 3.11.1946 jo je za zakonito razglasil cesar, 3.5. naslednje leto pa ustava stopi v veljavo (Nishi 1982: 122,123). S tem se je tudi uradno začela demokratizacija Japonske.

5.1. Temeljne razlike med ustavo iz obdobja Meiji in povojno japonsko ustavo

Kljub temu da se je večina japonskih politikov v času ameriške okupacije s težavo ločila od ustave iz obdobja Meiji, pa je slednja prav tako nastala kot rezultat spogledovanja Japonske z Zahodom. Problem nove ustave tako ni v prekomernem »pozahodovanju«¹ vzhodnega (v tem primeru Japonske) in vnašanje ter z ustavo uzakonjanje drugačnih vrednot, kajti uvod v to je naredila že prejšnja, od konservativnih politikov povojne Japonske tako čislana ustava iz obdobja Meiji. Najbolj je navsezadnje plašilo dejstvo, da jim nova ustava predvsem s tem, ko spreminja položaj cesarja in daje moč ljudstvu, onemogoča obračati japonski čoln po njihovem vetru, za kar je Meiji ustava nedvomno dajala možnosti. Poglejmo si, s čim.

Ustava Meiji je bila dokončana leta 1889 in je imela za vzor pruski model, katerega je med svojim bivanjem v Evropi proučeval Itō Hirobumi (večkratni ministrski predsednik, ki je sodeloval pri pripravi omenjene ustave), in je bila ljudstvu predstavljena kot darilo cesarja. Cesarju je bil s njo zagotovljen položaj očeta države, bil je svet in nedotakljiv. Poudarjala je neprekinjeno cesarsko linijo in od državljanov zahtevala delovanje v korist države. Med tem ko povojna ustava iz cesarja naredi le simbol države in vsakršna njegova odločitev pomeni posredno, preko parlamenta, odločitev ljudstva, mu je za razliko ustava iz obdobja Meiji dajala v roke avtonomijo odločanja o vseh, za državo pomembnejših, zadevah, kot so na primer: napoved vojne, sklepanje dogovorov, potrdil ali razrešil je lahko parlament, bil je vrhovni poveljnik vojske in mornarice, ministri so bili neposredno odgovorni cesarju, v njegovih rokah pa je bilo tudi podeljevanje častnih in plemiških naslovov ter končne odločitve o kaznovanju ali oprostivah obtoženih. (Constitution of the Empire of Japan. Dostopna na www.geocities.com/Tokyo/Temple/3953/conmeiji.html).

Dvodomni parlament je bil sicer uzakonjen že z ustavo Meiji, a ima v primerjavi s povojnim naslednje značilnosti: zgornji dom je bil dom plemičev in je bil sestavljen iz članov cesarske družine, plemstva ter tistih, ki jih je na to pozicijo imenoval sam cesar. Spodnji dom so sestavljali voljeni predstavniki, volilna pravica pa je bila omejena na moške davkoplačevalce (njihovo plačilo davka je moralo znašati 15 jenov ali več (Fairbank in drugi 1989: 534-544), ki so bili hkrati tudi lastniki zemlje, kar je odstotkovno predstavljalo 1,1% prebivalstva Japonske (Barnhart 1996:201). Parlament v obdobju Meiji je bil podrejen cesarju in bil bolj

kot kaj drugega "debatna družba" (Nishi 1982:9). Kljub temu pa že kaže tudi nekaj demokratičnih značilnosti: tako ima spodnji dom moč za povod sprejemanja zakonov in v njegovi pristojnosti je tudi sprejem nacionalnega proračuna. Po 1. svetovni vojni se pravice parlamenta še povečajo. L. 1918 Japonska dobi prvo strankarsko vlado, 6 let kasneje pa prvo koalicijsko (Ferfila 2000: 353). Vzpon demokracije pa po letu 1927 zamenja vzpon fašizma, katerega posledica je med drugim tudi razpustitev političnih strank.

Ustava Meiji je dovoljevala, da je v nujnih primerih vlada sprejemala arbitrarne odločitve, povojna ustava tega ne dopušča, marveč prenaša zakonodajne pristojnosti na dom svetnikov, ne gre pa prezreti začasne veljave takšnih odločitev in po okoliščine izrednih razmer, v katerih lahko takšno enodomno odločanje velja (Ferfila 2000: 340).

Zakonodajna in sodna veja oblasti sta v skladu z ustavo Meiji podrejeni izvršilni, saj je pglavitni cilj in osnova takratne politike uveljavitev cesarjeva volje. Bistvena razlika med ustavama je torej povezana s prisotnostjo oz. odsotnostjo t.i. nacionalne politike - *kokutai*, katero prva ustava uzakonja, druga pa ukinja. Namen ustave Meiji je bil nadaljevanje avtoritativne vlade v moderni obliki, saj uzakonja omejeno moč parlamenta, govorimo pa lahko tudi o popolnem manjku lokalne avtonomije. Navkljub demokratičnim premikom pa ostaja v japonski politiki najpomembnejše zanašanje na klansko lojalnost in družinsko ime (Theen in Wilson 1996: 351).

Kevenhörer (2000) v svojem delu o politični sestavi Japonske poudarja dualen pomen ustave Meiji, ki je značilen za konstitucionalne monarhije nasploh. Ta na eni strani uvaja načelo volitev, na drugi pa omeji prostor delovanja demokratičnih sil (Theen in Wilson 1996: 351).

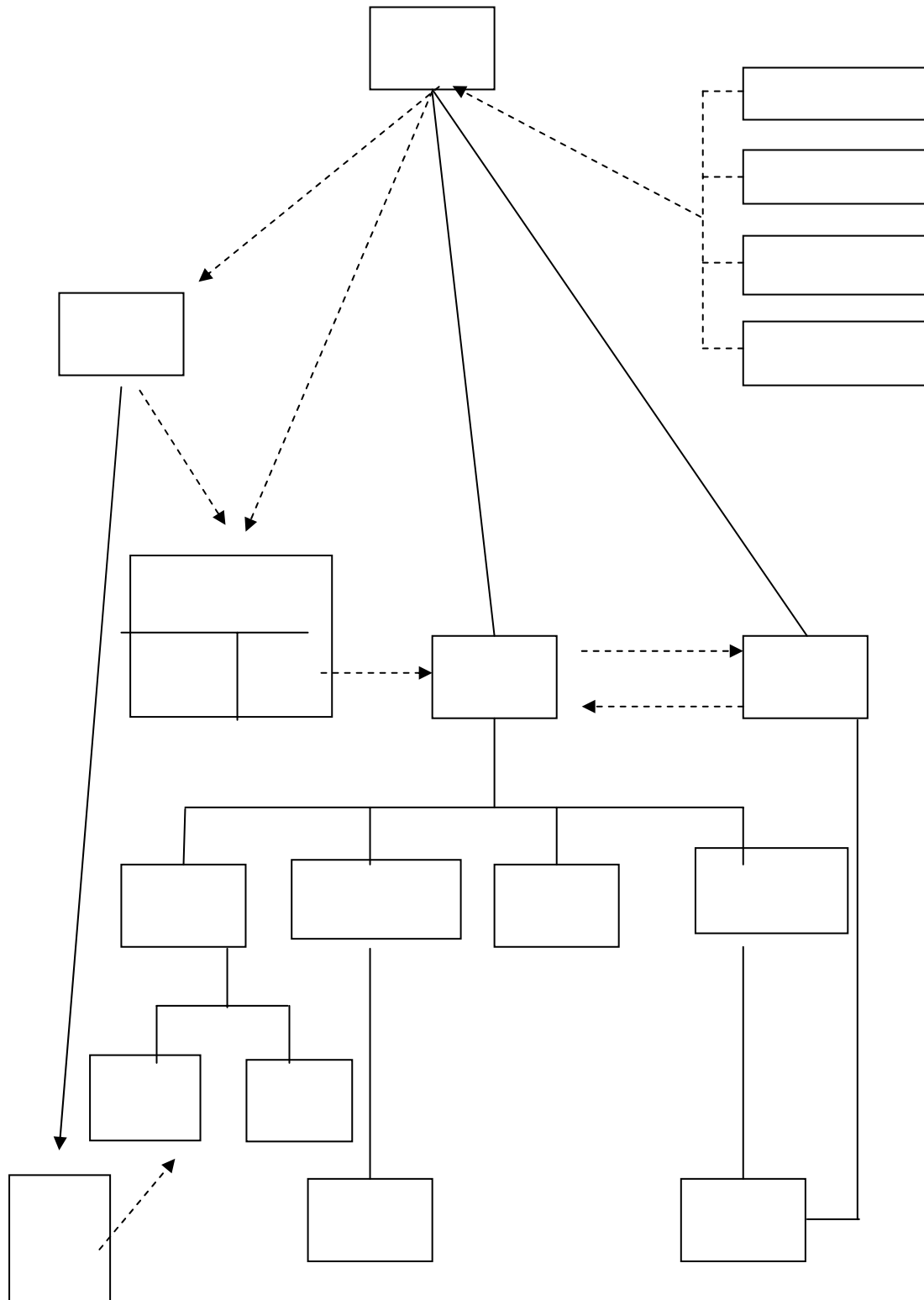
Absolutna monarhija iz obdobja Meiji se s povojno ustavo spremeni v ustavno monarhijo (Kryzanek 2004: 212).

Ustava obdobja Meiji je bila mešanica mnogih, med seboj konfliktnih idej, kljub temu pa se je tekom časa izkazalo, da predstavlja uspešno ravnotežje takratnih političnih sil. V modernejših časih o njej govorijo kot o premalo demokratični, pri čemer pa velja poudariti, da je to perspektiva mnogo kasnejših let, v obdobju njenega uzakonjenja in veljave pa je vendarle ponujala toliko demokracije, kot jo je bil tisti čas sposoben vpeljati in tudi sprejeti (Fairbank in drugi 1989: 544).

Poglejmo si še slikovno primerjavo političnega sistema, ki ga je uzakonjala ustava Meiji in tistega, ki je na Japonskem obveljal 58 let kasneje:

Slika 5. 2.: Politični sistem, ki ga uzakonja ustava Meiji:

_____ direktna administrativna kontrola
----- vključena kontrola (implied control)

(vir: Fairbank, King, John, Reischauer, Edwin O., Craig, Albert M. 1989: 545)

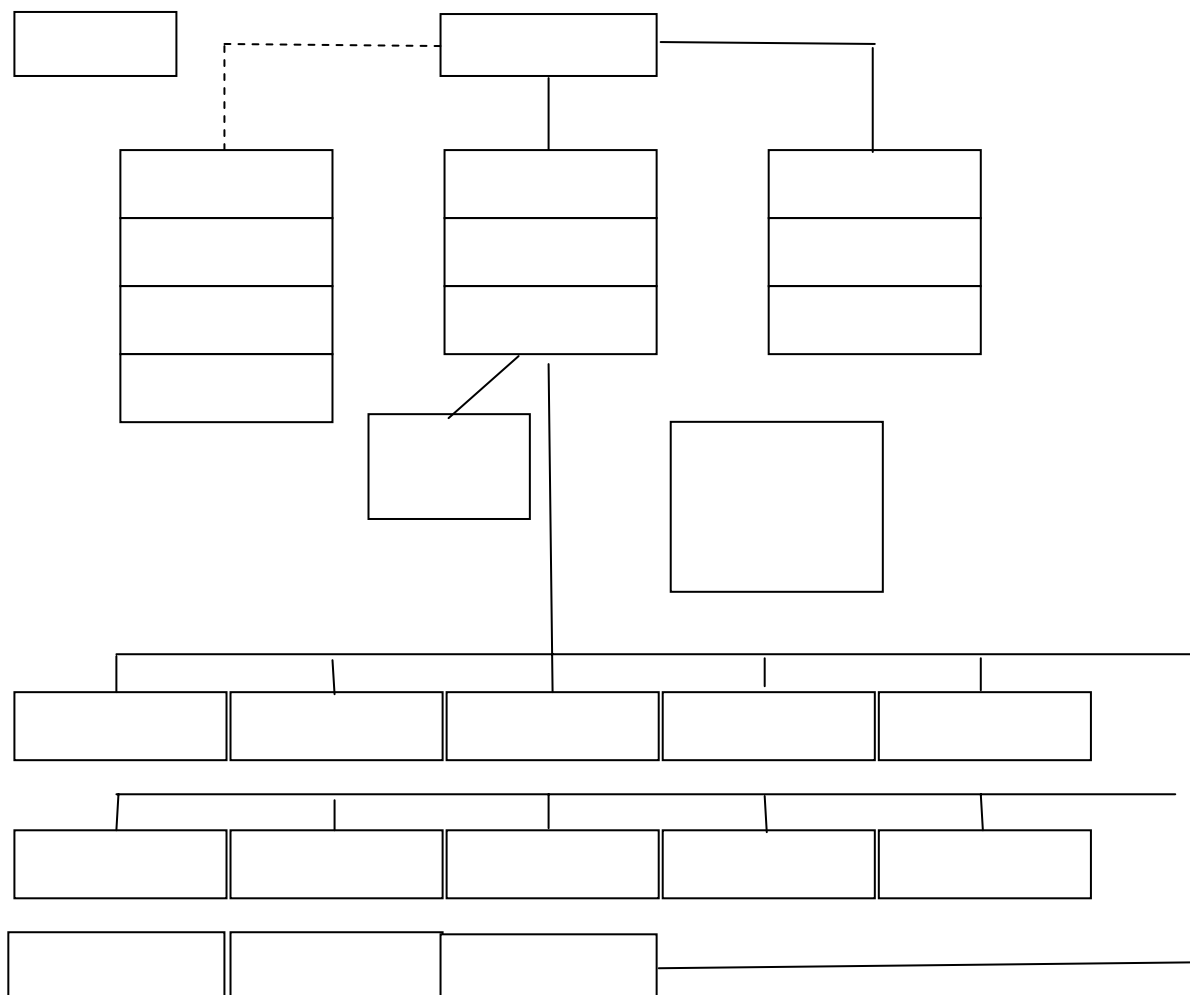
Če se znova vrnemo v predvojno obdobje lahko za takratno vlado rečemo, da je že bila ustavna, a večinoma ni bila parlamentarna. Ustava iz obdobja Meiji je namreč dajala različno moč različnim telesom. Ta telesa bi lahko imenovali politične elite tedanjega časa. Na eni strani, kot je razvidno iz grafikona (slika 5.2.) je politično elito predstavljala vojska in mornarica. Vojaški generali so bili namreč direktno odgovorni cesarju in se tako izognili kontroli parlamenta. To se je imenovala » pravica do avtonomnega povelja« (Fairbank in drugi 1989: 682). Politična elita predvojnega obdobja pa je bila tudi civilna birokracija ali »cesarjevi uradniki« (Fairbank in drugi 1989: 682). Njihova moč sicer ni bila ustavno zagotovljena, temveč je izhajala iz njihove odgovornosti in izvajanja izvršilne funkcije znotraj oblasti. Še posebej pomembni so bili možje na vrhu osrednjih ministrstev (Fairbank in drugi 1989: 682). Kar se tiče politične moči pa ne smemo zanemariti še naslednjih treh skupin.

Prvo takšno skupino so sestavljale različne osebe, ki so bile cesarju blizu; cesar je med drugim imel tudi pravico do imenovanja ministrskega predsednika, a je v večini primerov to naredil zanj nekdo drug. Najprej je bil ta človek oligarh, kasneje je njegovo vlogo prevzela skupina nekdanjih ministrov. (Fairbank in drugi 1989: 683).

Druga vplivna skupina so bili konglomerati, imenovani *zaibatsu*. Njihova politična moč se je kazala skozi financiranje v času volitev (Fairbank in drugi 1989: 683).

Tretja skupina s politično močjo pa so bili parlamentarci: imenovani predstavniki zgornjega doma in voljeni predstavniki spodnjega.

Slika 5. 3.: Politični sistem povojne Japonske

(vir: Bowring, Kornicki (1993): 216 in Hook, Gilson, Hughes, Christophe, Dobson 2003: 462-463).

Kot smo že omenili, povojna ustava cesarju določi zgolj simbolno funkcijo. Oblast je tako v rokah ljudstva. Povojni japonski politični sistem prav tako razlikuje sodno, zakonodajno in izvršno oblast. Slednja je v rokah kabineta, medtem ko parlament sodi v zakonodajno vejo. Samo vlado sestavlja kabinet predsednika vlade in ministrstva.

Prav gotovo pa velja poudariti znameniti 9. člen povojne ustave, ki se uvršča pod poglavje Odpoved vojni in je prav gotovo eden izmed najbolj citiranih členov nove ustave. Najverjetneje je prav zaradi svoje radikalnosti povzročil veliko polemik tudi izven japonskega

ozemlja. Člen, ki je poznan tudi pod imenom »člen o miru« bom zaradi večje nazornosti navedla v celoti:

» Državljeni Japonske, iskreno vdani mednarodnemu miru, ki temelji na pravičnosti in redu, za vedno zavračamo suvereno pravico do vojskovanja in uporabe vojaške sile za grožnjo ali reševanje mednarodnih sporov.

(2) Za dosego teh ciljev ne bomo več posedovali kopenskih, morskih, zračnih ali drugih sil. Ne odobravamo pravice države do vojskovanja.« (Nihonkoku kenpo. Dostopna na <http://harrison.k12.co.jp/clip/japanese/gov-con/jconstit.html>).

V tem členu se tako srečujejo mnenja, ki na eni strani govorijo o obsedenosti Američanov, da se izključi vsakršna možnost za ponovitev katastrofe (Thomas 1991: 289), na drugi pa zagovarjanje možnosti dvojne interpretacije člena, in sicer poleg samoumevne, da se Japonska odreka kakršnemukoli vojskovanju, kar vključuje tudi samoobrambo, še interpretacijo 9. člena kot takšnega, ki prepoveduje zgolj ofenzivno uporabo sil, vzdrževanje defenzivnih pa dopušča (Mackerras 1995:368,369). Tako Japonska poseduje kopenske, pomorske in zračne samoobrambne sile, in ne vojske v smislu pehote, mornarice in zračnih enot (Hook in drugi 2003:3). Najpomembnejše omejitve teh samoobrambnih sil pa so bile naslednje: imele so strogo samoobrambni namen, prepovedano je bilo njihovo angažiranje na ozemlju drugih držav in vključena so bila tri protiatomska pravila – prepoved posedovanja, proizvodnje in uvajanja atomske oborožitve (Grizold 2000: 405).

Vsekakor pa je kasnejši splet okoliščin (v mislih imam vpletenost Američanov v korejsko vojno) povzročil spremembo tega člena, saj je MacArthur naročil julija 1950 takratnemu predsedniku vlade Yoshidi, naj »organizira 75 000 rezervistov za potrebe paravojaške Državne policije, ki bodo zagotavljali mednarodno varnost in zamenjali sile ameriške okupacije, preseljene v Korejo, da bi zatrle agresijo Severne Koreje (Buck 1981: 80) to pa istočasno pomeni začetek vračanja Japonske med države, ki posedujejo svoje vojaške sile.

5.2. Kritike in komentarji k novi japonski ustavi

Tako način, kako so Japonci dobili novo ustavo, kot tudi ustava sama, ki je nekako izstopala po svoji liberalnosti iz strogo hierarhične tradicionalne japonske družbe, sta sprožila val komentarjev in kritik, od katerih bodo nekatere predstavljene tudi v tem delu. Znova bi rada poudarila obstoj dveh ključnih perspektiv – ameriške in japonske – ki navkljub neostri ločnici, silita vsaka na svojo stran. V svojem delu *Comparative politics* (1986) avtorja izražata svojo naklonjenost novi ustavi, ki je po njunem mnenju, čeprav tuje navdihnjena, zgrajena na prejšnjih japonskih praksah, saj obvaruje institucijo cesarstva, strukture, ki pa se na novo pojavijo z ustavo iz leta 1947, pa sta avtorja označila kot dovolj fleksibilne, da »dovolijo tradicionalnim japonskim praksam kot so spoštljivost do starejših, osebnostne vezi, klientelizem, dominantnost ene stranke nemoten obstoj« (Theen in Wilson 1996: 376,377). Poleg tega avtorja poudarjata, da je bil nov političen sistem tudi množično podprt iz strni japonskega naroda, njemu pa pripisujeta tudi zasluge za hitro ekonomsko okrevanje in rast dežele (Theen in Wilson 1996: 376, 377).

Ne glede na to, da se cesarska institucija ohranja, je poleg simbolične vloge cesarja (ki jo je v zgodovini že imel) pomembna njegova demitologizacija, saj tako postane verovanje v cesarjev božanski izvor in posledično povečevanje japonskega naroda na podlagi korenin, ki segajo vse do boginje sonca Amaterasu, uradno onemogočeno, še pomembnejši pa je prenos moči upravljanja države na od ljudstva izvoljene posameznike, ki sestavljajo parlament, brez soglasja katerega cesar ne more delovati. »Fleksibilnost na novo pojavljenih struktur« najverjetneje pomeni možnost, da se znotraj liberalizma ohrani del tradicionalizma, a določena hierarhičnost japonske družbe, kamor se uvršča tudi spoštljiv odnos do starejših, ki na hierarhični lestvici kotirajo višje, in druge lastnosti, ki jim prej omenjena avtorja pripiseta pridevnik »tradicionalne«, ne kaže na fleksibilnost liberalizma, temveč na prepad med dejanskostjo, kamor omenjene tradicionalne lastnosti sodijo, in fikcijo, kamor je uvrščena ustava v naivnem ameriškem prepričanju o gnetljivosti družbe, še posebej v primeru, ko subjektivni pogled oceni, da vendarle gre za preoblikovanje na boljše. Nadalje avtorja govorita o množičnem sprejetju novega političnega sistema, kar pa znova vodi do naslednjega razcepa: glede na to, da je Japonska podpisala brezpogojno kapitulacijo, ni bila na poziciji, kjer bi lahko postavljala pogoje in barantala glede z ustavo določenih zakonov. Institucija cesarstva je bila zaradi večinoma zunanjih teženj po sojenju Hirohitu na zelo majavih nogah, nova ustava pa jih, navkljub nekaterim za konservativne politike precej bolečim

spremembam, okrepi in cesarstvo ohrani. Naslednji korak k širši podpori nove ustave je prav gotovo cesarjeva poteza, da ustavo sprejme.

Druga plat pa govori v prid prepadu med tem, kar je ustava uzakonjala in tem, kar se je v družbi dejansko dogajalo. Med vsemi svoboščinami, ki jih je nizala v poglavju o človekovih dolžnostih in pravicah, je že med avtorji ustave prihajalo do interpretiranja v svojo korist (naj omenim cenzuro, ki jo je kljub zagotovilu o svobodi tiska in govora, izvajala MacArthurjeva politika, ne zgolj ne primeru medijev temveč tudi nadzor nad učbeniki in cenzura, še posebej ostra pri zgodovinopisju, geografiji in moralni vzgoji; vnovič pa velja omeniti spremembe pri interpretaciji 9. člena ustave z izbruhom korejske vojne). Tradicionalna šiba pa je navkljub liberalni ustavi švigala v vseh sferah japonske družbe: med šolskimi klopami (stroga vzgoja, ki je občasno spominjala na vojaško), znotraj družine (kjer je oče nastopal kot glava družine), v političnih krogih in družbi kot celoti nasploh.

Nishi (1982) izpostavi dva najbolj jasna očitka novi ustavi, in sicer, da je »Made in America« ter da je bila vsiljena proti volji Japoncev in s tem uničila duh avtentične Japonske (Nishi 1982: 134). Zgoraj omenjeni avtor pa temu dodaja, da je bila takratna konservativna japonska vlada nesposobna načrtovati novo, bolj demokratično ustavo in je zatorej bilo ameriško posredovanje neizogibno za doseg ciljev o bolj demokratični družbi na japonskih tleh (Nishi 1982: 134).

Hkrati avtor zavrne mistični pomen *kokutai*-ja in prav tako iz strani konservativcev idealizirane ustave iz obdobja Meiji. Po njegovem mnenju povojne generacije ne trpijo nobene krize identitete, ker niso bile poučene o *kokutai*-ju. Tudi nekonsistentnosti med verovanjem v ljudsko oblast in naklonjenost do cesarja ne vidi, kar pa je po njegovem mnenju lahko očitek vodstvu ameriške okupacije pa je »pokroviteljski odnos in nezaupanje v politično zavest in inteligenco Japoncev« (Nishi 1982: 138, 139).

Nishi (1982) v svojem delu navaja še dva primera kritike povojne ustave, prva je nastala izpod peresa Roberta Warda, ki poudarja prepad med političnim dejstvom in ustavno fikcijo ter morebitno škodo, ki bi jo takšna ustava lahko naredila pri demokratizaciji Japonske. (Nishi 1982: 134-139). Ostrejšo kritiko je podal Kazuo Kawai v svojem eseju *Japan's American Interlude*, kjer poudarja, da je nova ustava samovoljno spreminjala osnovno značilnost japonske države s čimer Kawai cilja na *kokutai*. Po njegovem mnenju je »doktrina ljudske suverenosti nasilje tako nad družbeno realnostjo kot tudi nad politično teorijo« (Kawai v Nishi 1982: 136).

Kar pa ne gre zanikati, pa je povezava med novim političnim sistemom in ekonomskim napredkom. O samem pozitivnem vplivu demokracije na ekonomski razvoj se mnenja raziskovalcev razhajajo (Tomšič 2002: 111), kljub temu pa »nekatera očitna dejstva kažejo, da temu ni čisto tako. Države z razvito oz. kvalitetno demokracijo namreč skoraj brez izjeme sodijo v skupino najrazvitejših in najbogatejših držav« (glede na Human Development Index in World Competitiveness Index) (Tomšič 2002: 111).

Če se vrnemo na teoretična izhodišča in v njih umestimo primer japonske demokratizacije, lahko ugotovimo naslednje: okupacijska politika ZDA je z ustavo, ki predstavljala osnovo za nadaljnji demokratični razvoj japonske družbe, začela pot demokratizacije, kljub nejevolji takrat vodilnih na strani Japonske. S postopno vzpostavitvijo demokratičnih pravil in z ekonomskimi reformami, ki so pripomogle k ekonomskemu razvoju so se na japonskih tleh razvili pogoji, da demokracija preživi. Konkretnije – zgodile so se tiste družbene spremembe, ki jih Inglehart (Inglehart 1997: 162-163) imenuje kot takšne, ki pospešujejo in utrjujejo demokracijo. Japonska tako postaja vse bolj urbanizirana (delež urbanega prebivalstva je znašal v letu 1940 37,9%, dvajset let kasneje (1960) pa je v mestih živelo že 63,5% prebivalstva) (Theen, Wilson (1996): 363), populacija postaja vse bolj izobražena (število let obveznega šolanja se poveča iz šestih na devet), spremeni se zaposlitvena karakteristika Japonske (l. 1985 je bilo skoraj 60% prebivalcev zaposlenih v terciarnih dejavnostih) (Theen, Wilson (1996): 364). Poglejmo si podrobneje še, katere so tiste kulturne spremembe, ki nastanejo kot posledica ekonomskega razvoja in pripomorejo k stabilizaciji demokracije: t. i. »kultura zaupanja« se je na japonskih tleh razvijala nekoliko dlje, saj so prav te sile, ki so na eni strani pripomogle k vzpostavitvi demokracije, ovirale delovanje strank, ki so jih ob hkratni širitvi komunizma v sosednji Kitajski, smatrale kot nevarne. Kljub temu pa lahko pritrdimo obstoju »lojalne opozicije«, saj so volilni rezultati bili upoštevani pri sestavi vlade, prav tako ni prihajalo do pregona ali zaprtja prej vodilnih. Tukaj velja omeniti, da obdobje, ko je bila demokracija že toliko uveljavljena, da so se ameriške sile sklenile umakniti in ni prihajalo več do čistke tistih ljudi, ki so bili v letih takoj po kapitulaciji, smatrani kot politično neprimerni in posledično izločeni iz javne sfere delovanja. Prav tako lahko pritrdimo drugemu faktorju kulturnih sprememb - množični legitimnosti in ljudstvu, ki postane ključni politični faktor. Politično-ekonomske reforme so postopno pripeljale do gospodarske rasti in visokega ugleda Japonske v svetu.

Če povzamem, je nova japonska ustava najbolj burila duhove konservativnim politikom zaradi manjka *kokotai*-ja, ki je bil po njihovem mnenju prepoznavna japonska značilnost. Nova ustava tako pooseblja vdor zahodnjaškega razmišljanja v tradicionalno japonsko družbo, na čelu katere je cesar, saj mu že s samim začetkom Japonske nasploh pripada ta položaj. Da pa so manjko *kokutai*-ja občutile širše množice, pa bi bilo nesmiselno govoriti. Povojni generaciji so že v šolah začeli vcepljali demokratične vrednote in jim je tako ustava iz obdobja Meiji pomenila le del zgodovine. Kljub temu pa lahko govorimo o določenem prepadu med tem, kar je nova ustava ljudstvu zagotavljala, in tem, kar je v družbi dejansko veljalo. Naj spomnim na že omenjene tradicionalne lise na liberalni podlagi, ki so bile prisotne na večini družbenih področij (šolstvo, družina, poklicno življenje, ...). Ta prepad pa konec koncev opravičujeta tako na hitro sprejete spremembe, kot tudi morebitne razlike v razumevanju, kaj demokratično in liberalno je. Če se za konec tega poglavja ustavim še pri vdoru zahodnjaškega razmišljanja, bi bilo primerno opozoriti tudi na samo naravo tako čislane ustave iz obdobja Meiji, ki je na vse zadnje plod proučevanja pruskih političnih teorij in Nishi (1982) v navezavi na to pravi:«Zgodovina japonskih političnih idej je bila in še vedno je zgodba nenehnega pragmatičnega presajanja glavnih tujih ideologij v japonske. Brazgotine, ki ostanejo pri tem, pa obledijo v udobno asimilacijo kot stvari, ki so prej bile tuje in so kasneje postale japonski politični ideali in izkušnje» (Nishi 1982: 135,136).

5.3. Ostale spremembe v politični sferi povojne Japonske oziroma moderna japonska politika

Sama uporaba termina »povojna demokracija« se nanaša na poseben zgodovinski koncept, ki ga lahko primerjamo z Weimarsko demokracijo. Termin prav gotovo ne vključuje turbulentnih dni takoj po končanju vojne. Načeloma se nanaša na že stabilen sistem domače vladavine, ki je bil vzpostavljen šele leta 1955. Takrat se namreč zgodijo pomembni dogodki, ki napovejo prihod novega obdobja, in te so:

- obnovitev japonske ekonomije na predvojno raven
- združitev dveh konservativnih strank, liberalne in demokratične, v LDS, ki postane vodeča politična stranka in ostane takšna vrsto naslednjih let
- združitev leve in desne socialistične stranke v Japonsko socialistično stranko, ki postane glavna stranka v opoziciji
- združitev komunistične stranke
- pojav množičnega gibanja proti uporabi jedrskega orožja, osnovanega na izkušnjah Hiroshime in Nagasakija (McCormack in Sugimoto 1986: 120).

Japonska pa navkljub vsem zahodu podobnim vladajočim oblikam in političnim ideologijam ostaja azijska industrijska velesila tako v načinu, kako se odzove na probleme, kako rešuje konflikte kot tudi po načinu, kako se sooča s kontraverzijami in grožnjami. Ključne lastnosti tako ostajajo zanašanje na eno politično stranko, šibkost zakonodajne in sodne veje oblasti, ozkost civilne družbe in pohlevno prebivalstvo. Vse to namiguje, da Japonska nima v svoji tradiciji zahodnega demokratičnega modela in da ni takšna kopija ZDA, kot je upal general MacArthur (Kryzanek 2004: 257).

Na splošno velja pravilo, da velik del novih demokracij izpolnjuje zgolj neke minimalne kriterije demokracije (večstrankarski sistem, splošno volilno pravico...), medtem ko so ostale značilnosti poliarhične ureditve (neodvisnost sodstva, avtonomija civilno družbenih asociacij, svoboda medijev...) šibko razvite.« (Tomšič (2003):63). Razvoj demokracije v smislu njenega poglobljanja pa nikakor ni samoumeven. (Tomšič (2003):63).

Izmed posameznih značilnosti japonske povojne politike velja izpostaviti dominantno vlogo Liberalno demokratične stranke (LDS) vse od njene ustanovitve, leta 1955. Strankarsko dogajanje na Japonskem ima svoje začetke v obdobju Meiji, se okrepi s

formacijo prve ustave in doseže svoj prvi vrh v obdobju po prvi svetovni vojni. V tridesetih letih 20. stoletja, z vzponom militarizma, strankarsko gibanje zamre in se znova pojavi v obdobju ameriške okupacije. Revizija zakona o volitvah je znižala starostno mejo za udeležbo na volitvah (iz 25 in 20), dodelila volilno pravico ženskam in povečala število članov v posameznem volilnem okrožju. Vse to je spodbudilo participacijo neodvisnih in manjšinskih strank, povzročilo silovito tekmovalnost med glavnimi političnimi strankami ter posledično vodilo v nestabilnost vlad ter pogosto pat pozicijo vse od februarja 1949 (Kodansha encyclopedia of Japan. Dostopna na www.ency-japan.com).

Tabela 5.3. : Rast števila volivcev na Japonskem

Kriterij za primernost	Leto volitev	Št. Volivcev	Populacija
moški, stari 25 in več, ki so plačali vsaj 15 jenov davka	1890	453.474	40.072.000
moški, stari 25 ali več, ki so plačali vsaj 10 jenov davka	1902	983.193	45.227.000
moški, stari 25 ali več, ki so plačali vsaj 3 jene davka	1920	3.069.787	55.963.000
vsi moški stari 25 ali več	1928	12.409.078	63.863.000
vsi prebivalci, stari 20 ali več	1949	42.105.300	78.100.000

(vir: Fairbank, Reischauer, Craig 1989: 699)

Samo povezanost med volilnim sistemom in ekonomskim razvojem sta v svojem delu s podobnim naslovom (Electoral systems and economic policy) proučevala Persson in Tabelini (2006). Njuna osnovna teorija je, da »volilni zakon avtomatsko oblikuje ekonomsko politiko države.« (Persson, Tabelini (2006): 2). Nadalje menita, da volilni sistemi odločajo o tem, kako močno imajo lahko volivci politike »na vajejih« in interesi katere skupine bodo v družbi večkrat ali intenzivneje zastopani (Persson, Tabelini (2006):3).

Primerjala sta pluralni in proporcionalni sistem in ugotovila, da prvi teži v smeri uresničitve ozko začrtanih programov, v njem nastopa manj strank, medtem ko proporcionalni sistem usmerja politike, da delajo po programu, ki je po godu širši skupini volivcev, zanj je velikokrat značilna koalicijska vlada, strankarski sistem pa je bolj fragmentiran. (Persson, Tabelini (2006): 12. Nadalje ugotavljata, da se v državah, kjer vlado sestavlja večina ene stranke, vrši glavna tekma za volivce med vršilci dolžnosti in opozicijo, kar posledično priganja prve k bolj učinkovitim politikam. Ugotavljata tudi, da vlade, ki so izvoljene po proporcionalnem sistemu porabijo okoli 10% več GDP kot tiste, ki so izvoljene po večinskem sistemu. (Persson, Tabelini (2006): 13).

Če se sedaj vrnemo na primer Japonske: po vojni se v sklopu sprememb, ki jih je bil deležen med drugimi tudi politični sistem, uzakoni splošna volilna pravica, kot je bilo v nalogi že nekajkrat omenjeno. Volilni sistem, ki ga je Japonska prakticirala do leta 1993 je bil takšen, da so volivci izbirali kandidate v več članskih okrožjih, razlika od navadnega proporcionalnega sistema, pa je bila v velikosti teh okrožij, ki je bila relativno majhna. (Rosenbluth in Thies (1999): 3,4). Volivci so glasovali za enega kandidata, izvoljeni pa so bili tisti trije, štirje ali pet poslancev, ki so dobili največ glasov (Ferfila (1999): 269). Volilni sistem povojne Japonske je torej omogočal obdržati LDS vodilni položaj. Z LDS na čelu je Japonska kot osrednji cilj izpostavila gospodarsko rast in uspešno sledila začrtani poti. Dolgoletno posedovanje oblasti pa je stranki LDS »zmanjšalo njeno sposobnost prilagajanja na spremenjeno družbeno ekonomsko situacijo doma in v svetu.« (Ferfila (1999): 269). Reforma tako volilnega sistema kot tudi drugih enot znotraj političnega sistema, je bila neizogibna.

Če se še enkrat vrnemo na povezavo med volilnim sistemom in ekonomskim razvojem, velja poudariti, da gre za novejša področja raziskovanja, pri katerem je potrebno poleg politologije vključiti še sociologijo in vrsto ekonomskih znanosti (Persson, Tabelini (2006): 16).

V času ameriške okupacije se je na Japonskem zvrstilo 6 vlad in le eno ime se ponovi v vlogi ministrskega predsednika: Shigeru Yoshida. Okupacija je bil torej čas vzpostavitve demokracije, o oblikovanju politične stabilnosti pa lahko govorimo šele po letu 1955 in to v smislu kontinuitete stranke LDS na oblasti.

Tabela 5.4.: Japonske vlade po drugi svetovni vojni

Predsednik vlade	Čas vladanja	Število prekinitev
Higashikuni	17.8.1945-8.10.1945	-
Shidehara	9.10.1945-21.5.1946	-
Yoshida	22.5.1946-31.5.1947	1
Katayama	1.6.1947-31.5.1948	-
Serita	10.3.1948-14.10.1948	-
Yoshida	15.10.1948-9.12.1954	7
Hatoyama	10.12.1954-19.12.1956	2
Ishibashi	20.12.1956-24.2.1957	-
Kishi	25.2.1957-18.7.1960	3
Ikeda	19.7.1960-8.11.1964	6
Sato	9.11.1964-6.7.1972	8
Tanaka	7.7.1972-8.12.1974	3
Miki	9.12.1974-23.12.1976	1
Fukuda	24.12.1976-6.12.1978	1
Ohira	7.12.1978-16.7.1980	1
Suzuki	17.7.1980-26.11.1982	1
Nakasone	27.11.1982-5.11.1987	4
Takeshita	6.11.1987-2.6.1989	1
Uno	3.6.1989-9.8.1989	-
Kaifu	10.8.1989-4.11.1991	1
Miyazawa	5.11.1991	1

(vir: Abe, Shindo, Kawato 1990: 32)

Po vojni vodilna stranka LDS (*Jimintō*) je nastala z združitvijo liberalne in demokratske stranke leta 1955, ki je že istega leta na volitvah kar 299 sedežev v predstavnem domu. »1955 status quo« kot je imenovano obdobje vladanja LDS, je tako pomenilo kontrolo liberalnih demokratov tako v spodnjem kot tudi zgornjem domu parlamenta (Kodansha encyclopedia of Japan). Ideologija LDS zagovarja povezanost z Združenimi državami, zahodno demokracijo in tržno ekonomijo. Politični okvir in politična praksa LDS je pomenila nadgradnjo japonskega gospodarskega uspeha in s tem lahko tudi razložimo ali celo upravičimo njen monopol (Ferfila 2000, str.383). V poznih šestdesetih začne popularnost stranke zaradi serij političnih škandalov in strankinega neuspešnega soočanja s sodobnimi družbeno ekonomskimi problemi (pomanjkanje stanovanj, onesnaževanje okolja in naraščanje cen zemljišč) bledeti (Kodansha encyclopedia of Japan). »V sedemdesetih letih se začne obdobje bolj uravnoteženega odnosa sil med LDS in opozicijskimi strankami« (Ferfila 2001: 628), med katerimi je največja socialdemokratska stranka Japonske

(*Shakaitō*), najdlje obstajajoča pa komunistična stranka (*Kyōsantō*). LDS je bila v svoji 38-letni vladavini prvič v opoziciji leta 1993 (Ferfila 2001: 631).

Volilna pravica je bila razširjena na vse prebivalce Japonske stare 20 let in več že leta 1945. Člani celotne zakonodajne veje oblast so izbrani z ljudskimi glasovi, vključno s člani obeh domov parlamenta, kot tudi člani prefekturnih, mestnih, krajevnih in vaških svetov. Tudi izvršilna veja oblasti izbira svoje člane na podlagi ljudskih glasov, edini, ki ga ne izglasuje ljudstvo direktno, je predsednik vlade, tega namreč izvolijo člani parlamenta (Kodansha, encyclopedia of Japan). »Japonska je za volitve v predstavniški dom imela sistem, v katerem je vsaka volilna enota volila več poslancev. Vsaka prefektura, vključno z metropolitanskim Tōkyōm, je bila razdeljena na več volilnih enot, v katerih so nato volili od tri do pet poslancev. Volivci so glasovali za enega kandidata, izvoljeni so bili tisti trije, štirje ali pet poslancev, ki so dobili največ glasov« (Ferfila 2001: 623). Zaradi vse večjih političnih afer in primerov korupcije, je Japonska l. 1994 izvedla reformo volilnega sistema. V skladu s tem je tristo poslancev izbranih iz posamičnih volilnih okrožij, »ostalih 200 pa je razdeljenih med 11 blokov ter voljenih po proporcionalnem sistemu na osnovi strankarskih kandidatnih list« (Ferfila 2001: 623).

Volilni sistem za predstavnike zgornjega doma parlamenta pa je »kombiniran, vzporedni dvojni sistem, v katerem je del poslancev izvoljen iz prefektur kot volilnih okrožij, drugi del pa iz strankarskih list na ravni cele države« (Ferfila 2001: 625).

Japonska ima tudi zelo striktne in natančne zakone, ki urejajo politično kampanjo: točno določena je časovna omejitev kampanje, stroški le-te, natančno pa je določeno tudi število predvolilnih plakatov, velikost medijskega oglaševanja in mnogi drugi aspekti (Kodansha encyclopedia of Japan).

Leta 1945 se tudi ženske polnopravno vključijo v politično delovanje. Japonska je ena redkih držav, kjer glasuje več žensk kot moških. (Kodansha encyclopedia of Japan). Čeprav so motivi državljanov za udeležbo na volitvah različni, lahko med pogostejšimi izpostavimo tako možnost neposrednega sodelovanja v politiki. Le-ta je bila večini prebivalstva (predvsem ženskam) do nedavnega onemogočena. Nasprotno lahko ugibamo tudi o nižji udeležbi moških volivcev. Eno od možnosti zanjo v primeru t.i. »novih demokracij« navaja Tomšič (2002):43 – nizka volilna udeležba lahko v tem primeru pomeni tudi »nezaupanje državljanov v konsolidirajočo se demokracijo«. (Tomšič (2002): 43).

Poglejmo si še zastopanost žensk v neposrednem političnem delovanju. V prvih povojnih volitvah je v parlamentu sedelo 39 žensk, njihovo število pa vseskozi ostaja precej nizko, saj

odstotkovno predstavljajo le okoli 3% parlamentarcev. Kot razlog za nizko participacijo žensk v japonski politiki Mizushima (Mizushima (2000):1) navaja nižjo stopnjo demokratičnosti japonske družbe, saj naj bi v politični sferi vladala že znana imena, poleg tega je v družbi še vedno močno prisotno mišljenje, da je politika domena uspešnih moških. Predpogoj za višje zastopanost žensk v japonski politiki bi bila dejanska, ne samo z ustavo določena enakost tudi na drugih področjih. (Mizushima (2000):1).

Kako se je število žensk v japonskem parlamentu spreminjalo v prvih povojnih letih, lahko razberemo iz spodnje tabele:

Tabela 5. 5.: Struktura povojnih parlamentov po spolu

VOLITVE	KANDIDATI			IZVOLJENI		
	vsi	moški	ženske	vsi	moški	ženske
10.4.1946	2770	2691	79	466	427	39
25.4.1947	1590	1505	85	466	451	15
23.1.1949	1364	1320	44	466	454	12
1.10.1952	1242	1218	24	466	457	9
19.4.1953	1027	1005	22	467	457	10

(vir: <http://portal.stat.go.jp>)

Kot značilnosti moderne japonske politike Kevenhórster (2000) naniza naslednje elemente: demokracija na Japonskem je kombinacija konsenzualnega in hierarhično-birokratskega modela (glede na Lehmbruchovo razdelitev, na podlagi katere ločimo tri modele politične kulture: konkurenčni (spori se rešujejo na osnovi odločitev večine), konsenzualni (spori se rešujejo s sporazumom) in hierarhično-birokratski model (spori se rešujejo avtoritarno)), kjer imajo osebni kontakti večjo težo od političnih pritiskov interesnih skupin (Kevenhórster 2000: 64). Japonci se smatrajo kot manj politično kompetentni od Evropejcev in Američanov, manjše je tudi poistovetenje s političnimi strankami (Kevenhórster 2000: 66). »Utrditev demokracije se ne nanaša samo na stabilizacijo in instrumentalizacijo novega družbenega sistema, temveč zahteva tudi drugačno politično miselnost« (Rizman 1997: 107). Tako so se na Japonskem znotraj novih demokratičnih institucij, ki so zahtevale nove načine prilagajanja, vendarle ohranili tradicionalni načini obnašanja (Kevenhórster 2000: 70).

5.4. Uspešnost demokratizacije Japonske

Kot je bilo v pričujoči nalogi že omenjeno, je povojna Japonska izpolnjevala tiste najnujnejše kriterije, ki so jo uvrstili med demokratične države (več strankarski sistem, splošna volilna pravica ipd.). Sama uspešnost demokratizacije, pa poudarja Tomšič (Tomšič 2003: 63) pa je povezana s pojmom politične stabilnosti. Sama politična stabilnost je prav gotovo predpogoj za ekonomsko uspešnost, le-ta pa je v povezavi s političnim sistemom predmet zastavljene hipoteze. Po drugi strani pa je koncept politične stabilnosti po avtorjevem mnenju uporaben predvsem za ocenjevanje demokratizacijskega napredka tistih družb, ki so dolgo časa bile podvržene različnim nedemokratičnim režimom, lahko pripomore k oceni uspešnosti demokratizacije tudi na japonskih tleh.

Politična stabilnost je, kot piše omenjeni avtor, sestavljena iz treh komponent: obstojnosti sistema, inkluzivnosti in učinkovitosti (Tomšič 2003:64).

Prva, to je obstojnost sistema se navezuje na »trdnost demokratičnih principov izvajanja oblasti oz. vztrajnosti demokratične ureditve kot celote« in je sestavljena iz treh poglavitnih elementov: odsotnosti groženj ureditvi v obliki (političnega) nasilja, legitimnost in stabilnost vladanja. (Tomšič 2003:65). Za uspešno stabilizacijo demokracije tako ni dovolj večinska podpora prebivalstva, ampak se kot nujna izpostavi tudi »pripadnost vseh relevantnih družbenih akterjev, tako političnih skupin kot nosilcev družbene moči, normam in principom demokratične ureditve« ter »utečenost mehanizmov sprejemanja in izvajanja odločitev.« (Tomšič 2003: 67).

Inkluzivnost s svojima glavnima elementoma, ki sta participacija in kompetitivnost je druga sestavina politične stabilnosti, pri čemer Tomšič poudarja, da sama politična participacija državljanov še ne zagotavlja demokratičnosti politične ureditve, saj je za slednjo potreben hkraten obstoj političnega pluralizma in temu posledičen obstoj političnih alternativ (Tomšič 2003: 70). Koncept inkluzivnosti pa brezpogojno zahteva obstoj človekovih pravic, ki omogočajo tako »polno državljansko participacijo kot tudi svobodno in enakopravno politično kompeticijo.« (Tomšič 2003: 71).

Kot tretjo sestavino politične stabilnosti pa avtor navaja učinkovitost, ki se nanaša na »sposobnost političnega sistema za doseganje razvojnih ciljev ter zagotavljanje stabilnega in vzdržnega razvoja družbe.« (Tomšič 2003: 72).

Poglejmo si, kako se omenjene komponente izražajo v japonskem političnem sistemu.

Čeprav je Japonska ob uvedbi in sprejetju nove ustave marsikatero demokratično sestavino le stežka sprejela za svojo (pri tem imam v mislih težave konservativnih političnih krogov glede sprejetja novega položaja cesarja in ukinitve *kokutai* -ja) in se ponaša z večkratno prakso predčasne razpustitve parlamenta, lahko kljub temu trdimo, da znotraj japonskega povojnega političnega sistema ne obstajajo grožnje ureditvi in prav tako smemo pritrditi legitimnosti ter stabilnosti vladanju vrsto let najmočnejše LDS, kateri je politično podporo nudila ne samo večina Japoncev z volilno pravico, temveč tudi posamezne strateške skupine (mednje sodijo tudi velikanske bančne in industrijske korporacije).

Glede politične participacije in kompetitivnosti, ki ju zajema druga komponenta politične stabilnosti velja poudariti, da je prva prav gotovo prisotna v na novo nastalem povojnem političnem sistemu Japonske, med tem ko je kompetitivnost brez dvoma bila v prvih povojnih letih zavirana. Vsakršno politično delovanje je bilo namreč prepovedano tako političnim akterjem v času militarizma kot tudi tistim, ki so militarizem podpirali. Selektivno ameriško oko pa je tudi bdelo nad delovanjem komunistične stranke. Omenjene zavore na področju kompetitivnosti, ki je prav gotovo ključna za obstoj demokracije v določeni družbi, pa se v kasnejših po okupacijskih letih izgubijo.

Tretja komponenta, ki vključuje učinkovitost politike in njeno transparentnost je na primeru japonskega političnega sistema prav tako nedvomna. Ekonomska stabilnost, h kateri je pripomoglo začetno naslanjanje na Ameriko, je zrasla v ekonomsko uspešnost, kar je prav gotovo cilj, ki se je v povojnih letih zdel nedosegljiv. Politične afere, ki vsake toliko časa pretresejo tudi japonske politične vode, pa so prav gotovo stalnica tudi v tistih zahodnih političnih sistemih, v katerih se demokratičnost že vrsto let ne postavlja več pod vprašaj.

Vrnimo se za konec tega poglavja k relaciji demokracija – gospodarska rast. Tomšič (2002) meni, da »politična stabilnost demokratičnega tipa ne predstavlja zgolj kvalitete oz. cilja samega po sebi v smislu klasičnih idealov svobode in enakosti, ampak prispeva tudi k uspešnemu funkcioniranju ostalih družbenih področij ter s tem k povečevanju sistemske kompetitivnosti in posledično razvojne uspešnosti teh družb.« (Tomšič 2002: 112)

Industrializacija in demokratizacija sta postopoma pripomogli k družbenim spremembam, ki so posledično pozitivno vplivale na gospodarsko rast Japonske. Ekonomska rast je bila, kot je bilo že izpostavljeno, posledica kvalitativnih izboljšav na mnogih področjih: političnem (demokratizacija), družbenem (višja izobraženost in boljša zdravstvena oskrba), tehnološkem, organizacijskem itd. Poglejmo si nekaj statističnih podatkov, ki pričajo temu v prid:

Tabela 5.6.: Struktura državne proizvodnje

Delež državne proizvodnje (mreža domače proizvodnje) in relativna produktivnost dela				
Leto	Kmetijstvo	Proizvodnja in Rudarstvo	Proizvodnja, gradbeništvo in upravljanje	Relativna produktivnost dela
1887	42.5%	13.6%	20.0%	68.3
1904	37.8%	17.4%	25.8%	44.3
1911	35.5%	20.3%	31.1%	37.6
1919	29.9%	26.2%	38.3%	32.5
1930	20.0%	25.8%	43.3%	27.4
1938	18.5%	35.3%	51.7%	20.8
1953	22.0%	26.3%	39.7%	22.6
1969	8.7%	30.5%	45.9%	19.1

(vir: Mosk 2004)

Delovna sila je skozi obdobja postajala vse bolj kvalificirana, investiranje v proizvodnjo pa ni bilo pomembno samo zaradi dviga delnic, temveč tudi zaradi posledično vse manjše odvisnosti od kmetijstva in postopnih izboljšav na področju tehnologije. Japonski trg tako raste in postaja vse bolj odprt.

Tabela 5.7.: Odprtost trga in njegova rast

Odprtost trga in rast		
Leto	Odprtost trga	Rast trga
1885-1889	6.9%	11.4%
1890-1913	16.4%	8.0%
1919-1929	32.4%	4.6%
1930-1938	43.3%	8.1%
1954-1959	19.3%	12.0%
1960-1969	18.5%	10.3%

(vir: Mosk 2004)

Kot je bilo že omenjeno, se v skladu z višjo stopnjo izobrazbe viša tudi stopnja človekovega razvoja, tabeli pa so dodani še podatki o razširjenosti infrastrukture v pred in povojnem obdobju.

Tabela 5.8.: Infrastruktura in človekov razvoj

Indeks človekovega razvoja (Human Development Index)				Proizvodnja elektrike in razširjenost programa nacionalnega radia (NHK) na 100 prebivalcev		
Leto	Dosežena stopnja izobrazbe	Stopnja umrljivosti otrok	Splošna stopnja človekovega razvoja	Leto	Elektrika	Razširjenost programa nacionalnega radia
1900	0.57	155	0.57	1914	0.28	-
1910	0.69	161	0.61	1920	0.68	-
1920	0.71	166	0.64	1930	2.46	1.2
1930	0.73	124	0.65	1938	4.51	7.8
1950	0.81	63	0.69	1950	5.54	11.0
1960	0.87	34	0.75	1960	12.28	12.6
1970	0.95	14	0.83	1970	34.46	21.9

(vir: Mosk 2004)

Demilitarizacija in demokratizacija Japonske sta tako pripomogla k preusmeritvi iz težnje po vojaški prevladi v težnjo po gospodarskemu razvoju, pri čemer je okupacijska politika ZDA z začetnimi prepovedmi, čistkami in omejitvami preko nove demokratične ustave in ne navsezadnje z vojaškim okriljem pod katerega je v zameno za strateško pomembno partnerstvo na tem delu sveta vzela Japonsko, prav gotovo ključno pripomogla. Čeprav na hitro sprejeta, a postopno uveljavljena demokracija pa je Japonski omogočila, da je postala odprta tako do lastnih državljanov kot tudi do mednarodnega okolja in se prerinila v sam vrh delovanja svetovne ekonomije. Temu je priča tudi spodnja tabela.

Tabela 5.9.: Japonska povojna ekonomija

Leto	Japonska	ZDA	Zahodna Nemčija	Velika Britanija
Nominalni BNP (v milijardah ameriških dolarjev)				
1955	19	328	34	43
1960	39	504	71	72
1965	89	688	115	100
1970	203	992	186	124
1975	498	1549	421	234
1980	1040	2626	824	542
1985	1340	3974	970	463
1990	2940	5423	1501	974
Nominalni BNP na prebivalca (v ameriških dolarjih)				
1955	213	2185	527	856
1960	458	2804	1325	1358
1965	704	3142	1687	1585
1970	1961	4789	3055	2198
1975	4499	7148	6781	4082
1980	8902	11536	13383	9280
1985	11100	16610	15900	8250
1990	23800	21690	23740	17020

(Vir: Richardson 1997:205)

5.5. Tradicionalni elementi v povojni Japonski

Nekateri zagovarjajo, da je vsiljenje reform ameriške okupacijske politike edini razlog za razvoj demokracije na Japonskem. Kljub ključni vlogi, katera se ji ne more zanikati, pa ji ne gre pripisati edinih zaslug za uspešno vzpostavitev in kasneje ohranitev demokratične vladavine. Uspeh Japonske je namreč slavo spev za oboje, »za uspešnost in kvaliteto ameriških demokratičnih idealov in sposobnost Japoncev, da prevedejo te ideale v prakso (Nishi 1982: 298). Čeprav je toliko govora o spremembah japonske družbe in posledični amerikanizaciji le-te ter o konservativnim politikom lastnem tarnanju o japonski družbi, ki to ni več, če v njej ni *kokutai*-ja in drugih struktur za ohranjanje strogega hierarhičnega reda, pa so se določene tradicionalne sestavine vendarle ohranile. Tako je kot iz demokracije štrleč žebelj »ne namenoma« ostala vertikalna lojalnost. In ko so leta 1972 na otoku Guam našli vojaka cesarske vojske, ki se je kar 28 let skrival, sicer vedoč, da je vojne konec, a preveč razočaran nad predajo, je novinarjem povedal, da je preživel le tako, da je verjel v cesarsko Japonsko in njen duh« (Nishi 1982: 299). S tem je kar konkretno potrkal po nostalgiji članov predvojne generacije- generacije mešanih občutkov: na eni strani spomini na bedo in grozote vojne ter slepo lojalnost do cesarja, na drugi pa resničnost in globino te lojalnosti, ki se navkljub visoki ceni, ki jo ima med japonskim ljudstvom, iz generacije v generacijo vse manj oklepa svojih korenin (Nishi 1982: 299).

Iskanje avtentičnosti pa kljub prednostim, ki so jih povojne reforme prinesle japonskim državljanom, ostaja vseskozi prisotno. »Na Japonskem je »avtentičnost« kot »modrost«, iz nekega neznanega razloga biva v preteklosti in ne v sedanjosti« (Nishi 1982: 299). Naj bo to obdobje Meiji, ko so nacionalni ideali privreli na dan in napihnili japonska srca, ali še zgodnejše obdobje samurajev, katerih kodeks vedenja in ravnanja še vedno marsikomu predstavlja ideal. In če je obdobje Meiji uničilo samurajski duh, a jim v zameno ponudilo gradivo, ki je pričalo o posebnosti, unikatnosti in večvrednosti Japoncev, je povojno obdobje pometlo z obojim. Svet je na otoški narod gledal kot na marljive, ubogljive državljane, ki so v kratkem času gospodarsko uspeli. Samo ozadje uspeha pa pri tem ni bilo zanimivo.

Japonska zgodovina je sicer res večinoma zgodovina, v kateri igra ključno vlogo avtoritarna tradicija, elementi katere pa so bili »uporabni« pri vzpostavitvi novega reda. Izmed najbolj čislanih tradicionalnih sestavin, ki so bile v pomoč pri vzpostavitvi demokracije, je absolutna ubogljivost podrejenih skupin, ki zagotavlja neomajna avtoriteta superiornih (Theen in Wilson

1996: 354). Tako ima moderna japonska ideja moči in vodstva svoje korenine v fevdalnem pluralizmu in odseva verovanje v pomembnost prvenstvenih odnosov. Veliko manj je poudarjen individualni vodja (Theen in Wilson 1996: 394-395). Značilna je tudi visoka stopnja družbene kohezije in solidarnosti, ki sta označeni kot tradicionalni odliki družbenega vedenja. Državljeni so veliko bolj pripravljeni podrežati se avtoritarnemu vodstvu in v večji meri sprejemajo hierarhične statusne razlike (Kevenhörer 2000: 50).

Kevenhörster celo pravi, da proces družbene modernizacije na japonskih tleh ne uničuje tradicionalne strukture, ampak prevzema od nje podedovane vrednostne obrazce in načine obnašanja v spremenjeni obliki. Japonski primer je zanj izstopajoč iz klasične evropske in zahodnjaške miselnosti, saj tam modernizacija in liberalizacija izključujeta tradicionalnost (Kevenhörer 2000: 13).

Da temeljne vrednote demokracije ne obstajajo dalj časa v japonski družbi je priča tudi dejstvo, da v tradicionalnem japonskem slovarju ni moč najti pojma »svobode«, ki bi ustrezal zahodnemu razumevanju le-tega (Kevenhörer 2000:63).

Uveljavitev demokratičnosti na japonskih tleh, je prav gotovo prinesla veliko pozitivnega japonskim državljanom in do časa, ko so Američani zapustili Japonsko (l. 1952) je mnogo reform že formiralo osnovo nove politične kulture (Nishi 1982: 297). Problem torej ni bil v tem, kar se je uveljavilo temveč je tičal predvsem v načinu delovanja glavnega poveljnika okupacijskih sil, generala MacArthurja, in v nizanju sprememb, ki so po svoji intenziteti niso več predstavljale demokratizacije Japonske, temveč mejile na amerikanizacijo. Prvi si je širjenje demokratičnih idealov predstavljal na sebi lasten način in s svojim delovanjem velikokrat uzakonjal vse prej kot demokracijo. Tako je na primer svobodo govora in tiska, ki ga je uzakonjala država, kaj kmalu omejil z ukazom, da se prepreči širjenje novic, ki niso v skladu z resnico ali ogrožajo javni mir, hkrati pa ne sme biti objavljenih kritik vojakov Združenih narodov. Cenzura ni doletela le medijev, temveč tudi šolske učbenike za zgodovino, geografijo in etiko ter vodila v klasifikacijo knjig in filmov kot tistih, ki so primerni oz. neprimerni. Ameriški reformatorji so želeli še dlje. Na srečo spodleteli poskus, da bi reformirali japonsko pisavo na ta način, da bi kasnejše generacije ne bile več sposobne prebiranja starejših knjig, je prav gotovo precej oddaljen od uradne verzije, da se Japoncem le pomaga najti pravo pot v demokratično družbo.

Povojni čas je čas dveh skupin , ki sta srepo zrla druga na drugo: prva je zagovarjala »novo Japonsko iz obdobja Meiji«, druga »malo Ameriko, kjer se piše z latinico«. Japonska je ubrala srednjo pot, kjer je modernizacija dopuščala tradicionalne vložke. Ostal je cesar kot

predstavnik ljudstva, čeprav je dobil le simbolno vlogo in se je lojalnost do njega, vsaj uradno, morala spustiti na zemeljska tla, ohranile so se prakse, ki sodobnim Japoncem omogočajo posnemanje delovanja njihovih prednikov: da za cesarja velja najgloblji priklon in najvljudnejše besede, da so dnevi v japonskem koledarju, ko se »roma« k njegovi rezidenci in konec koncev tudi verovanje, da japonska cesarska linija ostaja neprekinjena, če se z božanskim izvorom uradno več ne more ponašati.

6. VPLIV SPREMEMB NA PRIHODNOST JAPONSKE

Poglavitna cilja, s katerima je odprava ameriške okupacijske vojske pod imenom Zavezniških sil, na čelu z generalom MacArthurjem, vkorakala na Japonsko takoj, ko se je le-ta brezpogojno predala, sta bila, kot je že bilo omenjeno, demilitarizacija in demokratizacija te otoške družbe, kar pa je povzročilo val bolj ali manj radikalnih sprememb, ki so med drugim zaslužne tudi za sunek naprej glede samega razvoja države. Za demilitarizacijo lahko rečemo, da je iz konkretnosti, kar zajema fizično razorožitev, postopoma prešla v način razmišljanja, saj je povojna generacija množično podpirala pacifizem, za kar pa so zaslužne tudi izobraževalne institucije, katerim je bila militaristična propaganda strogo prepovedana, oziroma iz katere so bili izločeni vsi zagovorniki japonske politike med drugo svetovno vojno. Kot je bilo že omenjeno, so Japonci z 9. členom ustave izgubili pravico do kakršnegakoli posedovanja vojaških sil za vselej. Ta "vselej" so Američani, prej fanatično odklonilni do vsega vojaškega v povezavi z Japonsko, z začetkom leta 1950 na novo in veliko ohlapneje interpretirali. Pravzaprav je že leto 1947 nakazovalo spremembe na tem področju. 27. marca 1947 je general MacArthur podal izjavo, »ki jo je treba razumeti kot konkretiziranje »nove smeri« v pogledu Japonske« (Svetovna zgodovina 1976: 487). Po njegovem mnenju je prišel čas za čimprejšnjo sklenitev mirovne pogodbe med Ameriko in Japonsko, saj je slednja že »dala velik prispevek za mir na vsem svetu s tem, da se je odrekla suvereni pravici do vojskovanja« (Svetovna zgodovina 1976: 487). MacArthur tako predlaga, , naj bi po sklenitvi mirovne pogodbe dovolili Japoncem »ustanoviti majhno vojaško organizacijo za svojo zaščito, ali kakor hočejo sami, dovoliti jim zanašati se na napredno misel v njihovi zaščiti pred agresijo.« »Napredna misel« pa je samo alegorija, za katero se skriva ohranitev ameriške kontrole nad Japonsko v novi obliki (Svetovna zgodovina 1976: 487).

Maovo napredovanje po Kitajski, dejstvo, da je Amerika izgubila monopol nad atomsko bombo in grožnja vojaškega spopada v Koreji, so bili ključni dejavniki, ki so nagnili jeziček tehtnice na stran, ki je zagovarjala ukinitve neoborožene Japonske. Tako je prvotna cilja okupacije – demilitarizacijo in demokratizacijo- zamenjal nov cilj – anti komunizem (Hook in drugi 2003: 85). Kmalu po izbruhu korejske vojne (25.6.1950) je MacArthur pooblastil Yoshidovo vlado, da opravi potrebne zadeve za povečanje nacionalnih policijskih rezerv in ukaže razširitev pomorske varnostne službe, saj je to bilo ključnega pomena za notranjo

varnost Japonske. Kmalu za tem je napočil konec 9. členu kot takemu, ki bi Japonski za vedno preprečil posedovanje vojaških sil.

Izbruh korejske vojne pa je prinesel tudi nujno po oblikovanju mirovnega sporazuma med Japonsko in Združenimi državami. Sicer se prvi poskusi sklenitve pojavijo že februarja 1946 in se ponovijo marca naslednje leto, a so bila vprašanja, povezana z varnostnimi problemi neodvisne Japonske (tako možnost ponovne oživitve agresije kot tudi možnost agresije Sovjetske zveze na Japonsko) še preveč pereča. Kmalu po odhodu MacArthurja z japonskega otočja (aprila 1951), čemur je botrovalo njegovo vročekrvno zagovarjanje ponovne uporabe atomskega orožja, tokrat v bran pred komunizmom, predvsem pa javno kritiziranje Trumanove politike, je Japonska podpisala sporazum, ki ji je zagotavljal neodvisnost (8. septembra 1951) (Nishi 1982: 268). Podpisu že omenjenega mirovnega sporazuma, ki ga je Japonska sklenila z 42. državami, je sledil še podpis sporazuma o medsebojni varnosti med ZDA in Japonsko, ki je slednji zagotavljal pomoč ameriških sil v primeru kakršnekoli agresije nad Japonsko. V zameno je ZDA dobila Okinawo, kamor so postavili bazo za svoje vojaške sile na Zahodnem Pacifiku in tako pridobile kontrolo nad omenjenim področjem. Sledili so množični protesti Japoncev, ki so na prisotnost ameriške vojske na Okinawi gledali kot na še trajajočo okupacijo. Mediji so začeli z ostro proti ameriško kampanjo, ki se je nadaljevala tudi po dejanskem prenehanju okupacije, aprila 1952. Istočasno je svet preplaval dvom o trdnosti ameriškega reformiranja Japonske in strah pred ponovnim rojstvom ekstremnega nacionalizma. Čeprav ima Japonska danes tako tehnološko kot finančno zmožnost ustvariti masovni vojaški stroj, je želja po vojskovanju med Japonci daleč od tega, da bi bila prevladujoča. Demilitarizirana družba je tako usmerila sile v ekonomski razvoj (Nishi 1982: 268-270).

MacArthur je o demokraciji na Japonskem govoril že konec marca 1947, kar bi pomenilo izjemno hitro uveljavitev demokratičnih reform. O tem, da je Japonska postala dejansko demokratična država tako hitro po prihodu ameriških sil, je podvomila tudi angleška konservativna revija *Spectator*, ki je 31. marca objavila komentar, v katerem je bilo zapisano, »da je vsemu svetu znano, da v tej deželi zatirajo demokratično gibanje ljudstva, da popačijo državljanske svoboščine in da so fevdalni ostanki še vedno trdno ohranjeni. Razglasiti tako deželo za »demokratično« je mogoče samo s posebnim namenom, da dobe podporo tisti, ki bi radi preprečili demokratično preobrazbo dežele« (Svetovna zgodovina 1976: 487). Ameriško obračanje po vetru je bilo tako kmalu spregledano. Prav tako pa je bilo jasno tudi to, da je v omenjenih okoliščinah bila preračunljiva tudi Japonska. Medtem ko je prva iskala poti za

utrditev lastne pozicije tako v svetovnih političnih krogih kot tudi na gospodarskem področju, je druga iskala smeri, kako ujeti Zahod. Tokrat v gospodarskem smislu.

Z ameriško okupacijo Japonske se je istočasno pojavil tudi problem japonske usmeritve v prihodnost, saj je bilo treba cilje povsem na novo zastaviti. Avtorji dela Sengo kaikaku to sono isan (Povojne reforme in njihova dediščina) so kot glavno karakteristiko povojne Japonske v primerjavi s predvojno izpostavili zmedenost: »Če primerjamo povojno Japonsko s predvojno, je njena največja značilnost zmedenost znanstveno-tehnične sfere, ki je vladala nekaj časa zaradi izgube ciljev« (Amakawa in drugi 1995: 123-124).

Če se vrnemo na sam začetek okupacije, se rado poraja vprašanje, čemu izključne pravice za okupacijo Japonske Ameriki in ne združenim silam zaveznikov. MacArthur je na takšna vprašanja odgovarjal v stilu, da je le Združenim državam uspelo premagati japonsko vojsko in zato imajo le one pravico do njene okupacije. Nasploh je Japonska Ameriki predstavljala posredno kontrolo dogajanja na Daljnem vzhodu ob uspeli spremembi države po ameriških merilih in dobrodošlo zaveznico ob prelevitvi bližnjih držav v komunistične.

Nishi (1982) je zapisal, da je »ameriški eksperiment z japonsko prihodnostjo naredil Japonce zelo negotove« (Nishi 1982:297). Okupacija je bila za Japonsko izjemen položaj, ki so ga nikoli prej poraženi otočani prvič izkusili. Konservativna vlada je sprožila vse mehanizme upora proti reformam, ukazanim od poveljstva ameriških sil, s tem pa le spodbudila apetite Američanov po še večjem spreminjanju. Nadaljevanju zmede, ki se je držala Japoncev, so botrovale protislovne poteze ameriških reformatorjev, saj so le-ti spisku svoboščin in demokratičnim vsebinam, hkrati dodajali nove omejitve in pravila, ki so to svobodo in demokracijo omejevala. Japonci so tako morali sprejeti mnogo njim tujih idej in praks, od katerih pa vse le niso bile tako neužitne, kot so jih konservativci hoteli prikazati. Postopoma so Japonci odkrili, da je »demokracija prijeten, učinkovit in celo trgovsko profiten način življenja.« (Nishi 1982: 297). Posledična ekonomska stabilnost in blaginja sta tako neposredna rezultata povojnih sprememb in razvoja japonske ekonomije. Tudi Takeichi Minamura (1995), ki se v svojem delu loteva proučevanja formacije in razvoja povojne Japonske, je zbral nekaj temu pritrjujočih mnenj: Sodeibayashi Jirō tako meni: »Mislim, da brez reform, ki so nastale v času okupacije, ne bi bil mogoč hiter ekonomski napredek, ki je pripeljal do sedanje blaginje na Japonskem« (Sodeibayashi v Minamura 1995:3-7). Podobnega mnenja je Kinoshita: »Ni potrebno reči, da so te tri reforme (zemljiška, delavska in reforma *zaibatsujev*) odsev politike ameriške okupacije ter samo napol izpeljane družbene

reformne, kljub temu pa je to vodilo k demokratizaciji japonske družbe ali z drugimi besedami k osnovanju moderne kapitalistične produkcije. Tako ne gre misliti drugače, kot da so pogoje za današnji napredni kapitalizem povzročile prav te spremembe.«(Kinoshita v Minamura 1995:3-7). Masamuro Kimihiro pa meni, da so »različne povojne sistemske spremembe obračunale tako z ostanki predvojnega fevdalizma, kot so tudi obračunale z medvojnimi militarizmom in deklarirale novo osvoboditev človeka. S tem je bil postavljen velik temelj za realizacijo povojne visoke rasti. Če govorim iz ekonomskega stališča, so povojne spremembe izrazile svojo učinkovitost v visoki ekonomski rasti. Še več, mislim, da je visoka ekonomska rast v osnovi povezana z osvoboditvijo človeka in višjim življenjskim standardom, prav tako pa je povzročila tudi določene sekundarno negativne učinke« (Masamuro v Minamura 1995: 3-7).

In prav te druge ne smemo zanemariti. Nov način življenja je prinesel tudi nov val problemov, s katerimi se je bilo treba soočiti: na eni strani tiste zunanje, ki so stalni spremljevalci modernizacije: na eni strani urbanizacija, nižanje stopnje natalitete, izgubljanje pomena tradicionalne družine, spremembe v poklicni strukturi, izrazit tehnološki napredek, onesnaževanje in na drugi strani bledenje tradicionalnih vrednot, individualnost, mrzlično iskanje avtentičnosti.

Tako nostalgija po predvojnih časih pa navkljub uspešni vzpostavitvi novega reda ni povsem zamrla. Leta 1951, ko je intenziteta nostalgije zrasla tako močno, da so politiki začeli resno razmišljati o preteklosti, je eden izmed japonskih časnikov uporabil zanj izraz »preobrat«. V prvi vrsti so na novo oživeli predvojni nacionalistični rituali, kot so cesarska vrtna zabava, petje patriotskih pesmi in obiskovanje svetišča Yasukuni, kjer so pokopani vojni zločinci. Konservativni politiki so sicer pustili osnovne politične in strukturne reforme nedotaknjene, kljub temu pa je bila opozicija precej napeta. Vodstvo Komunistične stranke, ki ga je precej prizadela t.i. »rdeča čistka« v začetku petdesetih, je pozvalo svoje člane na oborožen upor, ki bi strmoglavil reakcionarni Yoshidin kabinet (znamenit Krvav majski dan, ko sta v spopadih med protestniki in policijo umrla dva protestnika). Nezaupanje se je stopnjevalo tudi znotraj parlamenta. Strah socialistov in drugih pripadnikov naprednih strank, da bi prišlo do vrnitve predvojnega sistema, je še poglobila vrnitev nekaterih politikov, sicer odstranjenih v času politične čistke, v parlament po volitvah leta 1951. Gibanje »preobrat« pa le ni šlo tako daleč, da bi do vrnitve dejansko prišlo. Japonski narod je navsezadnje preveč ljubosumno varoval svoje, v času okupacije zagotovljene, pridobitve (Duus 1998: 279-281). Z odhodom Nobusuke Kishija (predsednik vlade 1957-1960) počasi vene tudi zadnje upanje predvojnih

politikov (Duus 1998: 281). V sedemdesetih je tako prišlo do nekakšnega preloma, ko so predvojni časi zares ostali le en del zgodovine, ki s sedanjostjo nima veliko skupnega. Tako so na dramatični samomor, ki ga je v sedemdesetih storil Yukio Mishima, da bi pozval k vrnitvi vrednot izpred vojnega časa, gledali kot na zgodovinski anahronizem in v splošni javnosti ni izzval načrtovane zahteve po vrnitvi vrednot (Duus 1998: 181). Mishimin incident je tako pokazal, da je ekstremni nacionalizem nič več kot stranski politični šov desničarskih skupin (Duus 1998: 181)

Brez dvoma lahko rečemo, da so ameriške reforme naredile še kaj več kot samo osnovo za moderno japonsko družbo, dale so tudi potreben sunek v tej smeri. Pot, po kateri pripadniki industrijsko razvitih in ekonomsko stabilnih, s tem pa finančno bogatih družb, stopajo, pa v končni fazi pušča podobne posledice – med drugim tudi opuščanje nekoč tako pomembnih vrednot. Tako je bila cena za takšen napredek tudi posledična amerikanizacija ali pozahodnjenje določenih segmentov družbe. Ali kot je zapisal Robert S. Elwood: »Okupacija je dala Japonski tudi novega dominantnega trgovskega partnerja in vir nove kulturne infuzije: Ameriko« (Elwood 1980: 57).

S porazom leta 1945 se je tako za Japonce kot tudi za japonski ekonomski razvoj začelo novo obdobje. Na makroekonomskem področju so bile prve zadeve, s katerimi se je bilo treba soočiti brezposelnost in inflacija. Tako so se sile usmerila v proizvodnjo hrane, kot prioriteta v programu prenove industrije pa se pojavi produkcija jekla in premoga. Leta 1955 je Japonska že dosegla raven, ki jo je imela pred vojno (Miyazaki 1984).

Že v šestdesetih letih je Japonska začela svoj pohod na vrh, med ekonomsko najrazvitejše države sveta, kamor danes nedvomno spada. Transformacija Japonske iz ponižane in poražene dežele med prve tri sile sveta, se je marsikomu zdel »ekonomski čudež«. Peter Duus (1998) je mnenja, da za tako velik čudež vendarle ni šlo, saj je v šestdesetih letih večina ekonomij Zahodne Evrope rasla zelo hitro. »In ko so ostale ekonomije raste hitro, je Japonska še hitreje« (Duus 1998: 291). Japonska je znova želela vstric z ostalimi razvitimi. Tokrat težnja politikov, da se ujame Zahod ni več pomenila gradnje imperija ali močne vojaške sile (Japonska je l 1938 16% BNP porabila za vojaške namene, trideset let kasneje le še 0,8% (Duus 1998: 291)), temveč ekonomsko stabilne države, ki lahko vsak čas doseže sam vrh. T. i. »ekonomski čudež« pa je znova postal podlaga za ideje o unikatnosti in superiornosti japonskega naroda. Toda to je čisto nova zgodba nove dobe, ki s povojno nima veliko skupnega. Mochizuki (1985) meni, da je k japonski ekonomski blaginji pripomoglo tudi temu

precej naklonjeno okolje. Brez vstopa na tuje trge, tehnologije in surovin bi »čudež« namreč ne bil mogoč. Poleg tega je povezava na področju varnosti z ZDA Japonsko osvobodila stroškov, ki bi jih le-ta sicer imela, in ji dovolila, da je vlagala svoje prihodke v industrijski razvoj (Mochizuki 1985: 401).

Tako je Japonska, prej Ameriki učenka, postala Ameriki konkurentka. Sugimoto (1997) loči 5 faz odnosov med današnjima velesilama v povojnem času (Sugimoto (1997): 14):

- 1945-1960 popolna odvisnost Japonske od ZDA
- 1955-1970 Japonska je razstavna omara ameriškega modela
- 1965-1980 Japonska visoka ekonomska rast in pojav kompetence med Japonsko in ZDA
- 1970-1990 Na določenih področjih ekonomije in tehnologije Japonska prekosi ZDA
- 1985- Intenzivna tržna vojna med Japonsko in ZDA

Koeksistenca nekaterih tradicionalnih vrednot z demokratičnimi, geografska izolacija, hitro učenje in dobra sposobnost posnemanja, hkrati pa močan občutek skupinske identitete in s tem občutek odgovornosti tej skupini, so vsekakor atributi, ki so k tej stopnji pripomogli. Z globalno polucijo, ki ji seveda tudi Japonska ni ušla, temveč z naglim razvojem industrije k njej še dodatno prispevala, se pojavlja vedno več okolje varstvenih organizacij in morda tudi več časa, namenjenega poslušanju tistih, ki zagovarjajo življenje v simbiozi z naravo. Lahko bi celo rekli, da obstaja nek poenoten trend visoko razvitih družb, da se ob navalu vsega naprednejšega, novega, na znanstveno fantastiko meječega, vedno bolj pojavlja potreba po koraku, ki bi vodil v stik s tradicionalnim, za katerim se včasih prehitro izgubi vsakršna sled. In Japonska je tukaj vsekakor v prednosti, saj tradicionalnosti nikoli ni potlačila nekam, kjer je ne bi bilo moč najti.

6.1. Teorija konvergence

Zagovornikom konvergence, ki pravijo, da so si vse industrijsko razvite družbe podobne v svoji ureditvi in usmeritvi vrednot, na eni strani in teoretikom nekonvergence, ki zagovarjajo utrjenost kulturološkega ozadja in zgodovinske tradicije posameznih družb ter temu posledičen lasten stil industrijskega razvoja, na drugi, (Sugimoto 1997: 16) je primer Japonske predstavljal poseben izziv za dokazovanje svojih teorij, saj je »edina država, ki je zunaj zahodnokulturne tradicije dosegla visoko raven industrializacije« (Ferfila 2001: 578). Kljub temu, da večina japonologov teži k poudarjanju unikatnih značilnosti japonske družbe in se tako nagiba na nekonvergenčno stran, po so med njimi tudi takšni, ki na »unikatne poteze japonske družbe gledajo kot na izraz poznega razvoja« (Sugimoto 1997: 17). Tako na primer Tominaga izpostavi 4 vzorce znotraj japonske družbe, ki namigujejo na njeno vse večjo podobnost z razvitimi Zahodnimi družbami (Sugimoto 1997: 17):

- Spremembe v demografski strukturi, ki vodijo v vse večje staranje družbe; delež starih 65 in več je presegel 10% populacije v tridesetih letih 20. stoletja v Franciji, v štiridesetih sta 10% prekoračili Velika Britanija in Švedska, v 50. Švica, v 70. ZDA in Italija, Japonska pa je med starajoče se družbe prešla v 80. letih 20. stoletja.
- Družinske in sorodstvene vezi na Japonskem postajajo vse ohlapnejše, v ospredje se je prebela nuklearna družina in narasel je delež samskih.
- Mnogo znakov namiguje na nezmožnost nadaljnjega hkratnega obstoja sistema stalne zaposlitve in sistema plač, ki sloni na senioriteti. Pri mlajših zaposlenih je opaziti manjšo lojalnost do podjetja, vse več vodilnih pa v sklopu kadrovanja uporablja »lov na talente«, to pa hkrati povečuje mobilnost znotraj podjetja. Zaposlitvena struktura in stil upravljanja podjetja na Japonskem tako postaja vse bolj podoben Zahodnim deželam.
- Poudarjanje kolektivizma v japonskem sistemu vrednot vse bolj izpodriva individualizem. Gibanje, ki se nagiba k osvoboditvi individuumov izpod močnih družbenih pritiskov tako sorodstvenih vezi kot lokalne skupnosti, in poudarja vse bolj racionalno in individualistično razmišljanje, izgublja pa se predanost skupinam in organizacijam (Sugimoto 1997:17).

Proces približevanja Zahodnim industrijskim družbam, pravijo zagovorniki konvergence, še ni končan, ne more pa se zanikati smeri, v katero Japonska gre.

Z upadom števila rojstev, ki je bilo na Japonskem posebej drastično najprej konec petdesetih let in nato še v osemdesetih in z vse višjo dočakano starostjo se Japonska sooča s problemom staranja družbe. Leta 1950 je v kategorijo starejših nad 64. let spadalo 4,9% Japoncev, 20 let kasneje se je odstotek povišal na 7,1 (Mackerras 1995: 469). V predvojni Japonski je bila povprečna dočakana starost manj kot 50 let in se je do devetdesetih let 20. stoletja dvignila na 83 let za ženske in 77 let za moške (Mackerras 1995: 469). Nataliteta na Japonskem je z 1,46 promila tretja najnižja na svetu, z nižjimi številkami se srečujeta le še Italija (1,29‰) in Nemčija (1,39‰) (Sugimoto 1995: 73).

Upad rojstev z izjemo let takoj po vojni, ko je prišlo do t. i. baby-boom-a, je prikazan tudi v spodnji tabeli:

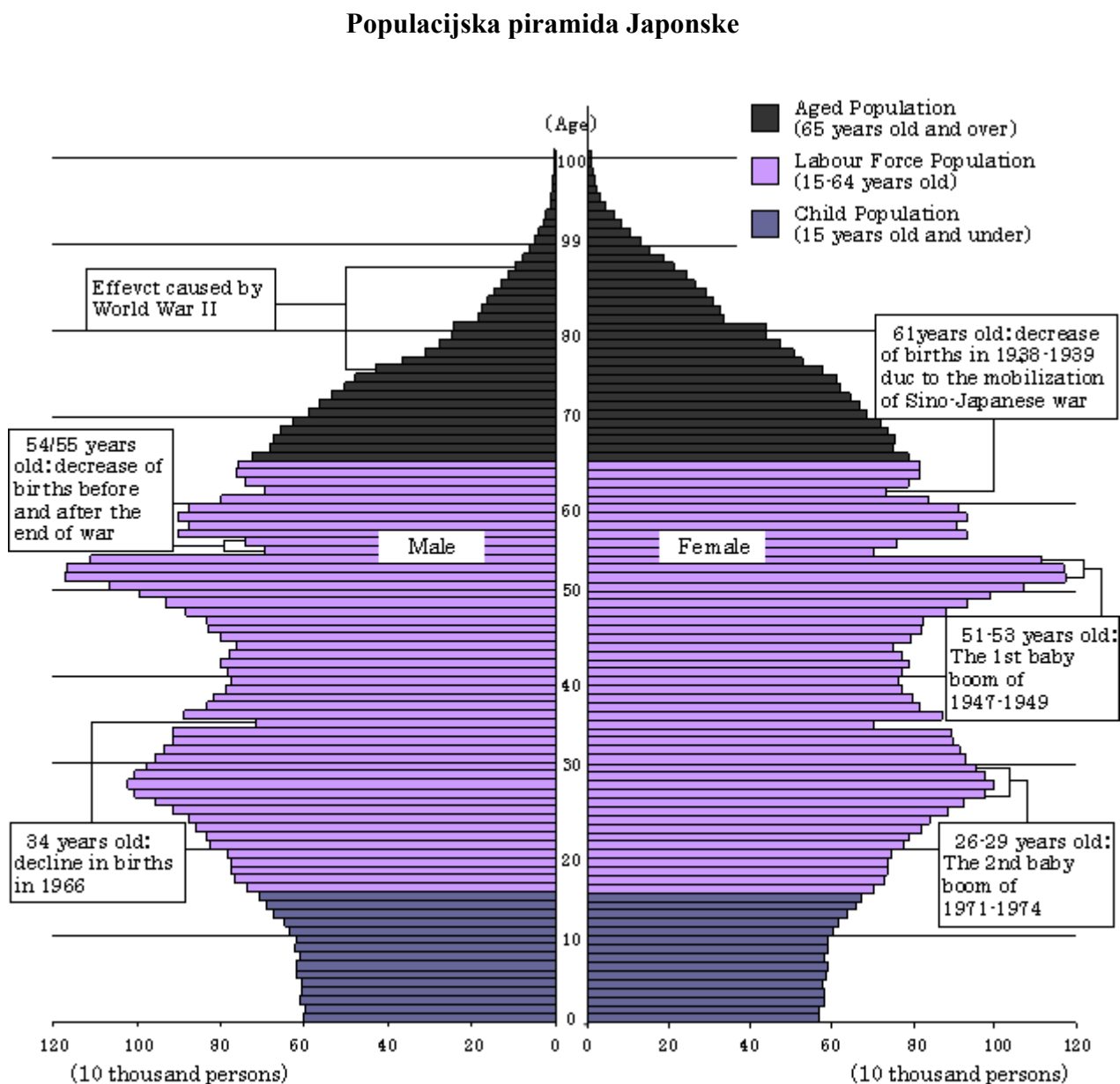
Tabela 6.10.: Upad rojstev na Japonskem

LETO	ŠT. ROJSTEV NA 1000 PREBIVALCEV
1920	34,9
1930	31,7
1940	30,7
1947	33,8
1950	23,8
1955	18,2
1960	17,3
1965	18,7
1970	18,8
1975	17,1
1980	13,6
1985	11,9

(vir: An Outline of Demographic Trends in Japan(1988): 20)

Da se Japonska družba stara nazorno prikazuje tudi spodnja populacijska piramida iz leta 2000, v kateri so starejši nad 65 let označeni s črno barvo.

Slika 6. 4. : Popolacijska piramida Japonske

(vir: <http://portal.stat.go.jp>)

Glede družinskega življenja in sorodstvenih vezi je povojno obdobje prineslo razvrednotenje stroge patriarhalne družine in povzročil postopno izumrtje tradicionalnega sistema *ie* – to je skupnost krvno, preko posvojitve ali s poroko povezanih članov, na čelu katere je moški, ki je prav tako organizator vseh aktivnosti, odgovoren za obnašanje ostalih članov ter tisti, ki skrbi za njihovo prihodnost in lastnino (Mackerras 1995: 55). Vse bolj prihaja v ospredje nuklearna družina, kjer sta zakonca neodvisna od svojih staršev.

Spreminja se prav tako prej tiho pravilo, da Japonci redko kdaj menjajo svojo službo, da znotraj te poteka strog hierarhični red, kateremu podlaga je starost zaposlenega in število podjetju namenjenih let ter vse večja podpora individualističnemu razmišljanju in neodvisnemu pogledu na svet. In če je bilo že omenjeno, da našete štiri lastnosti, ki nekaterim zagovornikom konvergence predstavljajo dokaze za svoje teorije, še niso povsem približane tistim v Zahodnem svetu, lahko izpostavimo tudi dejstvo, da podobnost z naštevanjem pada: med tem, ko demografskim dejstvom ne gre oporekati in so tudi družinski trendi vse bolj oddaljeni od širše sorodstvene in lokalne skupnosti, sta slednji dve lastnosti, čeprav močno prisotni vendarle še vedno nekaj korakov za Zahodnimi. Predvsem približevanje individualizmu. Ena izmed karakteristik japonskega šolskega sistema namreč še vedno ostaja psihološka integracija. Šole še vedno prakticirajo uniformiranost in kohezijo (Sugimoto 1997: 122-124) in pregovor »Štrleč žebelj je potrebno zabiti.« v tej praksi še kako velja.

Konvergenčna debata pa je dosegla še en preobrat z Dorovo formulacijo hipoteze o »obratni konvergenci« (reverse convergence) (Dore v Sugimoto 1997: 18). Dore je tako mnenja, da se industrijske družbe konvergirajo na podlagi serije vzorcev, ki pa niso izvorni v evroameriškem okolju temveč na Japonskem. Svojo teorijo je podprl s primeri t. i. japonskega managementa po svetu. Tako se je za številne industrijske družbe izkazalo, da so posvojili praksi »multiskillnig just-in-time« in »enterprise-based labor negotiations« (Dore v Sugimoto 1997: 18). Naslednja dokaza za Dorovo teorijo je model strukturiranja in sistematičnega urejanja v poučevanju, ki je pritegnil mednarodno pozornost in pridobil nekatere simpatizerje ter sistem policijskih boksov, imenovanih

kōban, ki ga je prav tako mogoče zaslediti v mnogih delih sveta (Dore v Sugimoto 1997: 18).

Tako je perspektiva o »obratni konvergenci« pomenila novo fazo v konvergenčnih debatah tudi zato, ker Zahod ni bil več tisti del sveta, ki je naredil gaz v industrijski razvoj (Sugimoto 1997: 18).

Poleg že omenjenih dveh konvergenčnih teorij pa obstaja še nekaj različic teze o večih konvergencah, »kjer se na Zahod ne gleda kot na edini model, h kateremu naj bi se razvijale vse družbe« (Ferfila 2001: 580). Ena izmed takšnih teorij je hipoteza o »razvojnih zamudnikih« (Ferfila 2001: 580), po kateri predstavlja anglo ameriški kapitalizem unikatni tip razvoja zgodnjih industrijskih družb, med tem ko so tiste, ki so na pot industrializacije stopile kasneje (Japonska), razvile posebne tipe organizacije, da bi se soočile z drugačnim domačim in mednarodnim okoljem (Ferfila 2001: 580). Družbe, ki so se razvile kasneje (npr. Japonska, Nemčija, Italija...) so tako razvile »catch-up« strategijo, v skladu s katero so ohranile nekatere elemente svoje tradicije, hkrati pa so osnovale močan birokratski aparat, ki je vodil proces razvoja (Sugimoto 1997:19).

Z vzponom azijske ekonomije privrejo na dan tudi hipoteze o »konfucijanskem kapitalizmu«, ki poudarja etiko ubogljivosti do avtoritet in predanost delu, to pa vodi v razvoj, ki je drugačen od Zahodnega, kljub temu pa uspešen kar se tiče ekonomske rasti (Sugimoto 1997: 19).

V sklopu tez o večih konvergencah lahko štejemo tudi raziskovanja različnih poti razvoja različnih tipov civilizacij. Civilizacija je v tem kontekstu razumljena kot »celota kulture in družbenih organizacij, struktur in institucij« (Ferfila 2001: 580-581). Ta pristop je poskusil razvrstiti civilizacije v nekakšno evolucijsko hierarhijo, znotraj katere Japonski pripada ena višjih pozicij (Sugimoto 1997: 19). Murakami, Kumon in Satō so zagovarjali tezo, da je japonska družba zgrajena na sistemu t.i. *ie* civilizacije, v kateri so poudarjene tako navidezne sorodstvene vezi kot tudi funkcionalna hierarhija. Po njihovem mnenju naj bi princip *ie* prodril v japonsko zgodovino kot »genotip« in ima osrednjo vlogo pri oblikovanju japonskega stila kapitalizma (Sugimoto 1997: 19).

Skupno tako Sugimoto (1997) loči 4 pozicije v konvergenčni debati (Sugimoto 1997: 20):

Tabela 6.11.: Pozicije v konvergenčni debati

Zahod predstavlja dominanten vzorec	Strinjanje s konvergenco	
	DA	NE
DA	teorije konvergence	nekonvergenčne teorije
NE	teorije povratne konvergence	teorije o večih konvergencah

(vir: Sugimoto (1997): 20)

Na katerokoli stran zagovornikov omenjenih štirih teorij se že postavimo, na koncu vendarle pristanemo tam, kjer se vse štiri stikajo: moderne industrijske družbe prežema sklop določenih sprememb, ki so posledica prav industrializacije in modernizacije teh družb, saj le-ta nujno zahteva tako določene pogoje, ki so za takšen razvoj potrebni, kot tudi prinese s sabo posledice, ki razvoju botrujejo.

7. SKLEP

7.1. Sklepni poudarki in zaključek

V dvajseto stoletje je Japonska vstopila udarno, odločno, z jasnimi cilji. Imela je ustavo z nekaterimi demokratičnimi prvini, ki so se v dvajsetih letih še dodatno okrepile. Spogledovala se je z idejami zahoda, hkrati pa krepila svojo vojaško moč. Zmagovala vojne in bila na zavezniški strani. V tridesetih letih je nacionalizem otočanov stopil še korak višje in vodilnim se je vse jasneje prikazovala slika vojaške velesile edinstvenih Japoncev z božanskimi koreninami. Lojalnost do cesarja in cesarstva ter neustrašen »samurajski duh« sta bila težko zlomljiva, kot so v drugi svetovni vojni lahko opazili zavezniki. Še tako pritisnjena ob tla je Japonska kljubovala, se borila in vztrajala. Američani so za tem izbrali najstrašnejšo izmed možnosti – atomski bombi, ki sta Japonce vendarle prisilile k vdaji. Zmagovalci so nato stvari znova vzeli v svoje roke. Japonsko je bilo treba očistiti starega režima na vseh področjih in jo narediti moderno, kapitalistično, predvsem pa Zahodu podobno. Amerika je v tem delu sveta potrebovala svojo zaveznico.

Z ustavno prepovedjo vojskovanja je Japonska svoje sile usmerila drugam – v ekonomski razvoj, kamor je vključila vse sfere družbenega življenja. Dovolj zgovoren je podatek, da je bila povprečna rast GDP od leta 1955 do leta 1973 8% (Ishikawa (1994):2). Vrsta političnih reform kmetijska reforma, ukinitvev *zaibatsu*-jev, reforme šolskega sistema in vsemu temu sledeče spremembe življenja Japoncev nasploh. Ženske so se z razširitvijo svoboščin in pravic vključile v kapitalistično proizvodnjo, vstopile na univerze in posledično manj časa ostajale doma. Spremenila se je struktura družine, Japonska je dobila nove demografske značilnosti. Te so bile vse bolj podobne drugim razvitim industrijskim družbam in smo jih skozi nalogo podrobneje obravnavali.

S tem lahko pritrdimo prvi zastavljeni hipotezi: ameriška okupacija Japonske in znotraj te izvršene spremembe na področju političnega sistema je omogočila Japonci, da je postala ena izmed ekonomsko najuspešnejših držav sveta. Reforme, katerih je bila Japonska deležna v času ameriške okupacije so radikalno spremenile japonsko družbo in jo hkrati usmerile v gospodarski razvoj, s čimer je v kratkem času ob ugodnih splotih okoliščin (rast vseh Zahodnih ekonomij, minimalni stroški Japonske za vojaške potrebe, predvsem pa človeške

vrline kot so delovna etika, socialna disciplina, široko tehnično znanje, stabilni delavsko-vodstveni odnosi ter dobro sodelovanje med vlado in industrijalci) postala svetovna gospodarsko politična velesila. Tako je Japonska z lahkoto absorbirala novosti na tehnološkem področju, povišala produktivnost in kasneje tudi postregla z inovacijami na tržišču. Zgodilo se je to, kar si v »šolskem žargonu« želi vsak učitelj – učenec je presegel učitelja. Amerika je morala vlagati enormne finančne vložke v oboroževanje, na trgu pa so ji poleg zahodnoevropskih držav uspešno začeli konkurirati tudi Japonci. Sredi osemdesetih let je na ameriških tleh bujno uspevalo udrihanje po svojih daljnovzhodnih zaveznikih. Med drugim je New York Times Magazine objavil naslovno zgodbo pod naslovom »Nevarnost iz Japonske«, v kateri je novinar Theodore H. White med drugim kritiziral MacArthurja, ker je bil preveč usmiljen in radodaren v času okupacije (Sato 1985: 405). Japonski je uspelo. Postala je demokratična, gospodarsko uspešna in se prebila k vrhu.

Ob tem pa so se porajala nova vprašanja: kaj je bilo pri vzponu Japonske pomembneje: uspešnost ameriških reformatorjev, ali sposobnost Japoncev, da reforme tako hitro sprejmejo. Prav gotovo ne gre prezreti obojega, predvsem pa ne drugih motivov, ki so vodilne obeh držav silili h kompromisom in sodelovanju. Na Američane je vse bolj pritiskal napredujoč komunizem na tem delu sveta, Japonsko so tako potrebovali kot nekakšno oporišče, zaveznika in partnerja. Po drugi strani so Japonci praktično brez lastne vojske potrebovali Američane. Njihovo zaščito. In ker je Japonska hotela postati pomemben del svetovnega trga, je potrebovala nekoga, ki jim bo do tja vsaj delno pomagal.

Američani so na japonska tla prišli z večvrednostim kompleksom, učit »divjake« demokracijo. Politična situacija se je tako na japonskem naglo in predvsem drastično spremenila. Cesar je postal navaden smrtnik, odrezan od glavnih političnih odločitev, postal je ceremonialna figura, ki pa je vendarle veliko pripomogel, da tok reform ni bil zavržen iz strani japonskega ljudstva. Bil je zgled, ki mu narod sledi. Strinjal se je z ustavo, kar je pripomoglo, da je nanjo z večjim odobravanjem gledalo tudi ljudstvo. Saj konec koncev so bili prav oni – japonski narod – ki je z njeno uzakonitvijo največ pridobil. Problem je nastal drugje. Američani so razlago demokracije obračali v svojo korist. Kadar je bilo potrebno, je svoboda govora in tiska trčila na cenzuro, po njihovem mnenju pa je bilo treba spremeniti tudi mnoge tradicionalne elemente. Jih ovreči, pozabiti, ker bi njihova prisotnost morda lahko znova obudila militarizem, nacionalizem in Japonce popeljala tja, kjer so že bili. Na poti k temu, da se ustanovi japonski imperij. Zgodovina, geografija, etika so se pojavile na seznamu

spornih predmetov, potrebnih natančne revizije. Po mnenju Američanov bi bilo potrebno spremeniti (predvsem v smislu poenostaviti) tudi japonsko pisavo, saj bi to omogočilo, da naslednje generacije ne bi bile sposobne več prebirati predvojnih tekstov in tako bi se japonska zgodovina razlagala drugače, na mitologijo pa je tako bolje čisto pozabiti, saj je v njej jasno razložen božanski izvor dežele in njenih prebivalcev.

Skozi analizo, ki je bila podana v tej magistrski nalogi lahko potrdim tudi drugo hipotezo. Tradicionalni elementi so bili ameriški okupacijski politiki velikokrat napoti. Če pogledamo še iz drugega stališča – reformam bolj prijaznega – so elementi, ki so sicer v japonskem družbeno-političnem okolju obstajali že vrsto let in bil njegov del – v mislih imam *kokutai*, *genrō*, cesarjev božanski izvor- katerih nenadna ukinitvev po vojni ni povzročila velikih pretresov med ljudstvom. Prav gotovo pa je nastala določena praznina, ko je bilo novo tako tuje, da ni postalo način življenja še dolgo za tem, staro pa naj v kontekstu demokratizacije ne bi veljalo več: kolektivni duh, na pol vojaška vzgoja v šolah, odnosi med nadrejenimi in podrejenimi, izrazita spoštljivost do cesarske institucije ipd.

Pri sami primerjavi karakteristik predvojnega in povojnega političnega sistema je Japonska v smislu napredka demokratičnih elementov prav gotovo pridobila. Ljudstvo se tako preseli na vrh politične piramide, kjer je prej stalo cesarjevo ime in politične odločitve postanejo domena od ljudstva voljenih predstavnikov, nameščenih v spodnjem in zgornjem domu parlamenta. Volivci tako niso več samo peščica moških davkoplačevalcev, temveč vsi polnoletni državljani Japonske, tudi ženske, pripadniki manjšin ali drugih veroizpovedi. Povojna ustava ukine plemstvo, izenači ljudi pred zakonom in jim dovoli svobodno združevanje, razmišljanje in jim omogoči spremljati neodvisne medije, ki svobodno rečejo kakšno čez politike, cesarja ali druge veljake. Večstrankarski sistem sicer pomeni vrsto let trajajočo prevlado LDS, a je kljub vsemu to izbira volivcev. Pod ameriškim pokroviteljstvom nastala nova ustava se je uveljavila in celo ostala več kot trideset let nespremenjena. Ali bi Japonska brez okupacije ali pod okupacijsko politiko druge države bila to, kar danes je, pa je lahko zgolj predmet ugibanj, na katera ne bomo dobili odgovorov.

8. LITERATURA IN VIRI

8.1. Literatura

1. Abe, Hitoshi, Shindo, Muneyuki, Kawato, Sadafumi (1990): Gendai Nihon no seiji, University of Tōkyō Press, Tōkyō.
2. Amakawa, Akira, Igaushi, Takeshi, Nakamura, Masanori (1995): Sengo kaikaku to sono isan, Iwanamishoten, Tōkyō.
3. An Outline of Demographic Trends in Japan (1988). Ministry of Health and Welfare, Institution of Population Problems, Tokyo.
4. Barnhart, Michael A. (1996): Japan and the World since 1868. Edward Arnold, New York.
5. Bendix, Reinhard (1967): Preconditions of Development. V Dore, R.P. (1967): Aspects of Social Change in Modern Japan. Princeton University Press, New Jersey.
6. Bix, Herbert P. (2000): Hirohito and making of Modern Japan. Duckworth, London.
7. Blondel, Jean (1972): Comparing Political Systems, Praeger Publishers, New York, Washington.
8. Bowring, Richard, Kornicki, Peter (1993): The Cambridge Encyclopedia of Japan. Vol. 6 (The twentieth century) Cambridge University Press.
9. Buck, James (1981): »Japan's Defense Policy«. V Armed forces and society, letnik 8, številka 1, str. 79-98.
10. Calvoressi, Peter (1991): World politics since 1945, Longman, New York.

11. Dore, R. P. (1967): *Aspects of Social Change in Modern Japan*. Princeton University Press, Princeton, New Jersey.
12. Duus, Peter (1998): *Moren Japan*. Stanford University, Boston.
13. Elwood, Robert S. (1980): *An invitation to Japanese civilization*. University of Southeren California.
14. Fairbank King, John, Reischaver, Edwin O., Craig, Albert M. (1989): *East Asia Tradition and Transformation*, Houghton Mifflin Company.
15. Ferfila Bogomil, Holm, John D., Phillips, Paul, Leloup Lance T., Kos, Marta, Kos Vladimir, Donnorummo, Bob, Raščan, Stanislav, Saito, Atsushi (2001): *Države in svet (The states and the world)*, FDV, Ljubljana.
16. Ferfila, Bogomil (2000): »Vladne politike na Japonskem« v Ferfila, B. in Kovač, P.: *Javne politike in javna ekonomika*. FDV, Ljubljana, str. 280-484.
17. Ferfila, Bogomil (1997): *Sodobni svet*. FDV, Ljubljana.
18. Gibney, Frank (1975): *Japan. The Fragile Superpower*. Charles E. Tuttle Company. Tōkyō.
19. Grizold, Anton, Ferfila, Bogomil (2000): *Varnostne politike velesil*, FDV, Ljubljana.
20. Hobsbawm, Eric (1993): *Nacije i nacionalizam. Program, mit, stvarnost*. Novi Liber, Zagreb.
21. Hook, Glenn D., Gilson Julie, Hughes, Christopher W., Dobson, Hugo (2003): *Japan´s International Relations. Politics, Economics and Security*. Routledge.
22. Inglehart, Ronald (1997): *Modernization and Postmodernization. Cultural, Economic and Political change in 43 societies*. Princeton University Press, New Jersey.

23. Ishikawa, Tsuneo (1994): Growth, human development and economic policies in Japan: 1955-1993.
24. Kevenhörster, Paul (2000): Poilitički sustav Japana. Pan Liber, Osjek, Zagreb, Split.
25. Kodansha Encyclopedia of Japan (1983), Kodansha LTD, Tōkyō.
26. Kojima, Noboru (1971): Tōkyō saiban (Ka). Chūkōshinsho, Tōkyō.
27. Kryzanek, Michael J. (2004): Comparative Politics. A policy aproach. Westview Press.
28. Mackerras, Colin (1995): Eastern Asia. An Introductory History. Longman, Australia.
29. McCormack, Gavan, Sugimoto, Yoshio (1986): Democracy in contemporary Japan, Armonk, London.
30. Milardović Anđelko (2000): Predgovor. V Kevenhörster, Paul: Političku sustav Japana, Pan Liber, Osjek, Zagreb, Split.
31. Minamura, Takeichi (1995): Sengo no keisei to hatten. Nihonkeizaiheibonsha, Tōkyō.
32. Mizushima, Hiroko (2000): Women in politics: Strong power or smooth cooperation? Friderich Ebert Stifung.
33. Miyazaki, Isamu (1984): Japan's Economic Dynamism, Values in Transition, v Cultural Tradition in Japan Today. Essaya on Japan from Japan, vol. 8, Nippon Steel News.
34. Mochizuki, Michael (1985): Japan's Foreign Policy, Current History, vol. 84, no.506, str. 401-404.
35. Modern Japan (1998): An Encyclopedia of History, Culture, and Nationalism. Garland, New York, London.

36. Mosk, Carl (2004): Japanese Industrialization and Economic Growth, University of Victoria.
37. Nishi, Toshio (1982): Unconditional Democracy. Education and Politics in Occupied Japan 1945-1952. Hoover Institution Press, Stanford University, Stanford, California.
38. Persson, Torsten in Tabellini, Guido: Electoral systems and economic policy (2006) v Persson in Tabellini: Handbook of Political Economy, Oxford.
39. Pateman, Carole (1997): Demokracija in demokratizacija, v Bibič, Adolf (1997), ur.: Kaj je politika. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.
40. Potter, David, Goldblatt, David, Kiloh, Margaret, Lewis, Paul (1997): Democratization, Polity Press, Cambridge.
41. Przeworski, Adam (2004): Democracy and Economic Development, v E.D. Mansfield in R. Sisson (2004), ur.: Evolution of Political Knowledge. Columbus. Ohio State University Press.
42. Rizman, Rudi (1997): Izzivi odprte družbe. Sociološki komentarji (1989-1996), Liberalna akademija.
43. Richardson, Bradley (1997): Japanese Democracy, Yale university Press.
44. Rosenbluth, Frances in Thies, Michael F. (1999): The electoral Foundation of Japan's Financial Politics: The Case of Jusen
45. Sato, Hideo (1985): Japanese-American Economic Relations in Crisis, Current History, vol. 84, no.506, str. 405 – 408.
46. Sociološki leksikon (1982), Savremena administracija, Beograd.
47. Sorensen, Georg (1993): Democracy and Democratization, Westview Press.

48. Sruk, Vlado (1995): Leksikon politike, Založba Obzorja, Maribor.
49. Sugimoto, Yoshio (1997): An Introduction to Japanese Society. Combridge University Press.
50. Svetovna zgodovina. Od začetkov do danes (1976), Cankarjeva založba, Ljubljana
51. Theen, Rolf H.W., Wilson, Frank L. (1996): Comparative Politics. An Introduction to Seven Countries. Prentice Hall, Upper Saddle River, New Jersey.
52. Thomas, J. E. (1991): Modern Japan. A Social history since 1868. Longman, New York.
53. Tocqueville in demokracija v Ameriki (1997). Študije o »Demokraciji v Ameriki«, Krt, Ljubljana.
54. Tokinoya, Atsushi (1986): The Japan – US Alliance: A Japanese Perspecitve. Adelphi Papers, International Institute for strategic Studies.
55. Tomšič, Matevž (2002): Stabilizacija demokracije in razvojna uspešnost postsocialističnih družb: doktorska disertacija, Ljubljana.
56. Tomšič, Matevž (2003): Politična stabilnost kot stanje razvite demokracije, Družboslovne razprave, XIX, 42: (63-78).

8.2. Viri

1. Constitution of the Empire of Japan (1889).
Dostopna na www.geocities.com/Tokyo/Temple/3953/conmeiji.html (10.2.2000).
2. Nihonkoku kenpo
Dostopna na <http://harrison.k12.co.jp/clip/japanese/gov-con/jconstit.html> (10.2.2000).
3. The Constitution of Japan
Dostopna na <http://home.ntt.com/japan/constitution/english-constitution.html> (10.2.2000).
4. The American Constitution
Dostopna na www.constitution.org/constit_html (10.2.2000)
5. The American Democracy
Dostopna na <http://xroads.virginia.edu> (1.3.2006)
6. Kodansha encyclopedia of Japan
Dostopna na www.ency-japan.com (12.3.2006)
7. Uradna spletna stran predsednika vlade
Dostopna na www.kantei.go.jp (15.12.2005)
8. Statistični podatki
Dostopni na <http://portal.stat.go.jp> (21.1.2006)
9. Enciklopedični podatki
Dostopni na www.britanica.com (10.3.2006)
10. Fotografija Hirohita in MacArthurja
Dostopna na <http://ww2db.com/image> (21.3.2006)

11. Geografsko-demografski podatki o Japonski

Dostopni na www.education.yahoo.com (21.3.2006)

12. Concept from David Easton (predavanje Jamesa C Roberta)

Dostopen na www.hawaii.edu (12.3.2006)

9. PRILOGE

Priloga A: Obdobja v novejši japonski zgodovini (19. in 20. stoletje)

OBDOBJE MEIJI 1868-1912

OBDOBJE TAISHŌ 1912-1926

ZGODNJE OBDOBJE SHŌWA 1926-1945

POZNO OBDOBJE SHŌWA 1945-1989

HEISEI 1989 -

Priloga B: Kronologija pomembnejših dogodkov med ameriško okupacijo Japonske (Hook in drugi 2003: 393 – 394):

15.8.1945 Cesar oznani konec vojne

30.8.1945 Začetek ameriške okupacije Japonske

2.9.1945 Osnovanje GCHQ

9.10.1945 Predsednik vlade postane Kijūrō Shidehara

3.5.1946 Začetek Tokijskih procesov

22.5.1945 Predsednik vlade postane Shigeru Yoshida

3.11.1946 Sprejeta je bila nova ustava

3.5.1947 Nova ustava stopi v veljavo

24.5.1947 Predsednik vlade postane Tetsu Katayama

6.1.1948 Pride do proti komunističnega preobrata

10.3.1948 Predsednik vlade postane Hitoshi Ashida

15.10.1948 Predsednik vlade ponovno postane Shigeru Yoshida

2.11.1948 Konec Tokijskih procesov

8.9. 1951 Podpisan mirovni sporazum v San Franciscu

28.4.1952 Konec okupacije

Priloga C: Japonski predsedniki vlad od leta 1898 – 1945

Predsednik vlade	Mandat
Yamagata	nov.1898-okt.1900
Itō	okt.1900-jun.1901
Katsura	jun.1901-jan.1906
Saionji	jan.1906-jul.1908
Katsura	jul.1908-avg.1911
Saionji	avg.1911-dec.1911
Yamamoto	feb.1913-apr.1914
Ōkuma	apr.1914-okt.1916
Terauchi	okt.1916-sep.1918
Hara	sep.1918-nov.1921
Katō	1924-1926
Wakatsuki	1926-1927
Tanaka	1927-1929
Hamaguchi	1929-1930
Wakatsuki	1931
Inukai	1931-1932
Saitō	maj 1932-jul.1934
Okada	jul.1934-mar.1936
Hirota	mar.1936-feb.1937
Hayashi	feb.1937-jun.1937
Konoe	jun.1937-jan.1939
Hiranuma	jan.1939-avg.1939
Abe	avg.1939-jan.1940
Yonai	jan.1940-jul.1940
Konoe	jul.1940-jul.1941
Konoe	jul.1941-okt.1941
Tōjō	okt.1941-jul.1944
Koiso	jul.1944-apr.1945
Suzuki	apr.1945-avg.1945